

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 ตอน ดังต่อไปนี้

- ตอนที่ 1. ความเป็นมา ความหมายและจุดมุ่งหมายของมนุษยศาสตร์
- ตอนที่ 2. ความหมายและลักษณะทั่วไป ของบัณฑิตศึกษา
- ตอนที่ 3. บัณฑิตศึกษาศาขามนุษยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ตอนที่ 4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ตอนที่ 5. เทคนิคเดลฟาย

ตอนที่ 1. ความเป็นมา ความหมายและจุดมุ่งหมายของมนุษยศาสตร์

1.1 ความเป็นมา

ในสังคมตะวันตกคำว่า humanities มาจากคำในภาษาละตินว่า humanitas ซึ่งนักปราชญ์ชาวกรีกชื่อ ซีเซโร (Cicero) บัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกเพื่อใช้เป็นวิชาสอนทางวาทศิลป์ หรือการเป็นนักพูดที่ดี ในภาษาละติน humanitas หมายถึง humanity หรือ humaneness หมายถึง เรื่องราวของมนุษย์หรือความเป็นมนุษย์ แต่ซีเซโรใช้หมายถึงหลักสูตรการให้การศึกษาอย่างหนึ่ง ต่อมาในศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตศักราช นักไวยากรณ์ละตินชื่อ ออลุส เกลลิอุส (Aulus Gellius) ใช้คำว่า humanitas คู่กับคำภาษากรีกว่า paidia หมายถึงการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ ซึ่งมุ่งเพื่อฝึกอบรมคนให้เป็นพลเมืองดีและมีความเป็นคนโดยสมบูรณ์ การศึกษาด้านนี้เริ่มมาตั้งแต่มิถุนายนคริสตศตวรรษที่ 5 เมื่อพวกโซฟิสต์ (Sophists) ได้เที่ยวสอนชายหนุ่มชาวกรีกตามเมืองต่าง ๆ ต่อมานักวาทศาสตร์ชาวกรีกและโรมันได้นำมาใช้เป็นแนวการสอนวิชาพื้นฐานของการศึกษา ในสมัยโบราณ St. Augustine และนักบวชทางคริสต์ศาสนาอีกหลายคน ได้นำการศึกษาทางมนุษยศาสตร์ดังกล่าวมาใช้เป็นพื้นฐานการศึกษาด้านคริสต์ศาสนาในสมัยกลาง ดังนั้นคำว่า humanitas หรือ paidia แต่เดิมจึงมีความหมายเดียวกัน หลักสูตรการ

ศึกษาที่เรียกว่า artes, bonae artes (good arts) หรือ artes liberales ในภาษาไทยใช้ว่าศิลปศาสตร์ (liberal arts) จึงรวมวิชาทางมนุษยศาสตร์ เข้าไว้ในรูปอักษรศาสตร์เชิงคณิตศาสตร์และภาษาศาสตร์ วิทยาศาสตร์บางแขนง ประวัติศาสตร์และปรัชญา

คำว่า humanitas ได้หายไปจากวงการศึกษาในสมัยกลางอยู่พักหนึ่ง ราวคริสต์ศตวรรษที่ 15 ได้มีผู้รื้อฟื้นขึ้นมาใช้อีกโดยนักมนุษยศาสตร์ชาวอิตาลีชื่อ Coluccio Salutati เป็นบาทหลวงแห่งเมืองฟลอเรนซ์ใช้คำว่า studia humanitatis หรือการศึกษาด้าน humanitas หรือมนุษยศาสตร์ ที่กล่าวถึงในบทนี้ Coluccio ได้นำ studia humanitatis มาเทียบกับ studia diuinitatis หรือการศึกษาด้านศาสนา ดังนั้นการเรียนการสอน ซึ่งนักมนุษยศาสตร์นำมาใช้มีวิชาไวยากรณ์ วาทศิลป์ กวีนิพนธ์ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา จริยธรรม ภาษาและวรรณคดี ของกรีกและโรมันโบราณ การสอนจึงเน้นหนักทางภาษาและวรรณคดีโบราณ ซึ่งไม่มีอะไรนอกเหนือไปจากการศึกษาภาษาละตินและภาษากรีก ต่อมาได้มีผู้วิจารณ์และโต้แย้งแนวการเรียนดังกล่าว เช่น J.D. Alembert และ D. Diderot คณะผู้จัดทำสารานุกรมฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 18 ได้ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนทางมนุษยศาสตร์เสียใหม่ โดยรวมวิชาทางคณิตศาสตร์เข้าไปด้วย ซึ่งได้กลายมาเป็นการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ในศตวรรษที่ 19 ในมหาวิทยาลัยในยุโรปและสหรัฐอเมริกา

สำหรับสังคมไทยการศึกษาทางสาขามนุษยศาสตร์มีมานานแล้วตั้งแต่ พ.ศ. 1826 ปีที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นเป็นครั้งแรก สมัยนั้นคนไทยได้ศึกษาภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และภาษาเขมรเป็นภาษาต่างประเทศ จนมีการถ่ายทอดข้อความคล้ายคลึงกันออกมาเป็นหลายภาษา ดังจะเห็นได้จากศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ซึ่งจารึกเป็นภาษาไทย ภาษาบาลีและภาษาเขมร จารึกนี้ทำไว้ราวปี พ.ศ. 1905 ส่วนวิชาปรัชญานั้น คนไทยได้ศึกษาหลักศาสนาพราหมณ์และพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาที่คนไทยได้รับมาก่อนตั้งอาณาจักรสุโขทัย ดังจะเห็นได้จากวรรณคดีไทยฉบับแรกแห่งสุโขทัยฉบับแรกแห่งสุโขทัย เช่น ไตรภูมิภคา กล่าวถึงความรู้ทางปรัชญา

ทั้งจริยศาสตร์ อภิปรัชญา และจักรวาลวิทยารวมทั้งมนุษยวิทยาและรัฐศาสตร์ ไตรภูมิภคา จัดได้ว่าเป็นตำราวิชาการมนุษยศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศไทยเล่มหนึ่ง

ครั้นถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คนไทยได้ศึกษาวิชาภาษามากขึ้น เป็นเพราะได้มีโอกาสติดต่อกับชาวต่างประเทศทั้งทางยุโรปและเอเชีย จึงทำให้ได้ศึกษาภาษาหลายภาษาในยุโรป เช่นภาษาฝรั่งเศส นอกจากนั้นก็มีภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาเขมร ภาษามอญ ภาษาพม่า ภาษาชวา และภาษามลายู เป็นต้น สมัยนี้ได้มีการแต่งตำราและแบบเรียนภาษาไทยขึ้นคือ จินตามณี โดยพระโหราธิบดี หนังสือจินตามณีนี้ได้ใช้เป็นแบบเรียนมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อันเป็นสมัยที่ได้มีตำราและแบบเรียนในสาขาวิชามนุษยศาสตร์เพิ่มขึ้นมาก เมื่อมีการปรับปรุงการศึกษาทุกระดับ เช่น ได้มีตำราและแบบเรียนไวยากรณ์ไทย วิชาภาษาอังกฤษ วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ประวัติศาสตร์ ปรัชญา สังคมวิทยา และมนุษยวิทยา (อุทัย ภิรมย์รัตน์ 2528:77-81)

1.2 ความหมายและจุดมุ่งหมาย

สาขาวิชามนุษยศาสตร์ตามความหมายในสารานุกรม (Encyclopedia 1950:1179-1181) หมายถึง การนำเอาความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่ไม่รวมถึงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์ มาสอนในโรงเรียนทั่วไปที่ไม่ได้สอนด้านวิชาชีพสาขาวิชามนุษยศาสตร์ เป็นสาขาวิชาที่ได้รับความเห็นพ้องต้องกันว่า เป็นส่วนที่เสริมสร้างความรู้ในด้านทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ การแสดงออกทางด้านจิตใจของมนุษย์ การศึกษาทางด้านมนุษยศาสตร์ไม่ใช่การศึกษาวิชาอื่น หรือเพื่อก่อให้เกิดความชำนาญทางด้านเครื่องมือ หรือเทคนิคต่าง ๆ แต่เป็นการศึกษาที่มุ่งหมายให้เกิดความเป็นคนทั้งในคนและพลเมืองทั่วไป ไม่ใช่กรรมกรในสาขาวิชาชีพเฉพาะทาง เพราะเหตุนี้การศึกษาทางด้านมนุษยศาสตร์จะประกอบด้วย การถนอมรักษาและพัฒนาศิลปะและความชำนาญที่สามารถแสดงออกได้อย่างมีคุณค่า

นอกจากนี้วิชามนุษยศาสตร์ยังหมายถึง วิชาที่ศึกษาถึงสิ่งที่มนุษย์คิดทำ ใฝ่ฝัน จินตนาการและรู้สึก ดังนั้นวิชานี้จึงปรากฏเป็นวิชาวรรณคดี ศิลปะ

ปรัชญา ศาสนา ประวัติศาสตร์คือ การศึกษามนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ มิใช่ เป็นสัตว์ชีววิทยา หรือสัตว์สังคม แต่ในฐานะเป็นตัวเอง (วิกย์ วิกทเวทย์ 2528:31) รู้จักตนเอง ซึ่งมนุษยศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ นี้ โดยต้องมีความสัมพันธ์กับสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (เสนห์ จามริก 2522:1)

สำหรับวิชามนุษยศาสตร์ ตามความหมายในรายงานเรื่องความเป็นมนุษย์ในชีวิตของชาวอเมริกัน (The Humanities in American life) ซึ่งริชาร์ด ไลแมน (Richard Lyman) ประธานมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ร่วมกับชาวอเมริกันที่มีชื่อเสียงอีก 32 คน ได้ทำรายงานฉบับนี้ กล่าวคือ "เมื่อคิดถึงมนุษยศาสตร์ เขาก็พบคำถามเบื้องต้นว่าการเป็นมนุษย์หมายความว่าอย่างไร? วิชาเหล่านี้ ช่วยให้เราทราบว่าคนเราพยายามจะสร้างความสำนึกทางจริยธรรมทางจิตและทางสติปัญญาในโลกนี้ได้อย่างไร โลกก็เต็มไปด้วยความไร้เหตุผล ลึกลับ แปล่าเปลี่ยว และความตาย แต่ในขณะเดียวกันก็มีสิ่งที่ดีงาม เช่น การเกิดมิตรภาพ ความหวัง และเหตุผลอยู่ด้วย เราได้เรียนรู้ว่าแต่ละบุคคลและสังคมต่าง ๆ ได้กำหนดแบบจริยธรรมไว้และพยายามจะให้ตนเองและสังคมเป็นแบบนั้น พยายามจะสร้างความกลมกลืนระหว่างเสรีภาพ หน้าที่พลเมืองดี และการแสดงออกทางศิลปะ มนุษยศาสตร์ไม่จำเป็นต้องหมายถึงการมีมนุษยธรรม และก็มิได้ให้แต่ละคนบังเกิดความบังดาลใจ เพื่อที่จะกระทำสิ่งที่ดีงาม ดังที่ซีเซโร กล่าวไว้แต่อย่างใด แต่หากเราตั้งตัวว่าหากเราต้องเป็นบุคคลอื่นเราจะเป็นอย่างไร ถ้าเราต้องไปอยู่ในยุคอื่นหรือวัฒนธรรมอื่นแล้ว เราจะเป็นอย่างไร ก็คงจะช่วยให้เรารู้อะไรเกี่ยวกับตัวเราเองบ้างมันจะช่วยให้จินตนาการของเราแผ่กว้างขึ้น ทำให้เรามีประสบการณ์มากขึ้น และจะช่วยให้เรามีความสามารถที่จะเป็นมนุษย์ที่แท้จริงมากยิ่งขึ้น (เสรีภาพ 1952:35 อ้างถึงในศรีลักษณ์ สง่าเมือง : 2525)

ในการพิจารณาความแตกต่างระหว่างวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ (Humanities) กับวิทยาศาสตร์ (Sciences) หลักการหนึ่งที่สามารถจำแนกทั้งสองสาขาวิชาออกจากกันได้ คือ หลักการพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลต่าง ๆ วิชาใดที่ใช้หลักความรู้สึกและหลักเหตุผลในการพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อความรู้ จัดได้ว่าเป็น "มนุษยศาสตร์" ส่วนวิชาใดที่ใช้หลัก

ประจักษ์ในการพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อความรู้ก็จัดได้ว่าเป็น "วิทยาศาสตร์" หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ มนุษยศาสตร์ต่างจากวิทยาศาสตร์ ในด้าน "วิชาการ" พิจารณาความรู้นั้นเอง (ชัยพร วิชชาวุธ 2527:5) นอกจากนี้วิชาทางมนุษยศาสตร์ ยังมีลักษณะที่ไม่ใช่วิชาชีพ (nonprofessional หรือ nonvocational) แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างคนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์และเป็นพลเมืองดี (อุทัย ภิรมย์รัตน์ 2528:82)

ในอีกความหมายหนึ่งมนุษยศาสตร์ หมายถึง สาขาวิชาที่เปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่ง UNESCO ได้จำแนกสาขาวิชามนุษยศาสตร์ออกไปจากวิทยาศาสตร์ รายวิชาที่เปิดสอนในสาขาวิชามนุษยศาสตร์ตามที่ทบวง-มหาวิทยาลัยของประเทศไทย ได้รวบรวมไว้มีทั้งหมด 46 กระบวนวิชา ได้แก่ มานุษยวิทยา ภาษาศาสตร์ประยุกต์ โบราณคดี อักษรศาสตร์ ภาษาจีน จิตวิทยาคลินิก ความผิดปกติทางการสื่อความหมาย วรรณคดีเปรียบเทียบ ศาสนาเปรียบเทียบ จิตวิทยาพัฒนาการ ภาษาอังกฤษ ภาษาและวรรณคดี อังกฤษจารึก ภาษาฝรั่งเศส ภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษาและวรรณคดีเยอรมัน โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ มนุษยศาสตร์ จิตวิทยาอุตสาหกรรม ภาษาอิตาเลียน ภาษาญี่ปุ่น บรรณารักษศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์และภาษาเอเชียอาคเนย์ ภาษามลายู ประวัติศาสตร์ตะวันออก ภาษาตะวันออก ภาษาตะวันออกและการอ่านจารึก ภาษาบาลีและสันสกฤต ปรัชญา ปรัชญาและศาสนา สัทศาสตร์ โบราณคดี ก่อนประวัติศาสตร์ จิตวิทยา จิตวิทยาสังคม ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ภาษาสเปน ภาษาไทย ภาษาและวรรณคดีไทย ไทยคดีศึกษา ประวัติศาสตร์ ตะวันตก ภาษาตะวันตก

สำหรับรายชื่อวิชาจำแนกตาม ISCED (International Standard Classification of Education) ได้รวมกลุ่มมนุษยศาสตร์ ศาสนาและเทววิทยา ไว้ด้วยกัน ซึ่งประกอบด้วยวิชาโบราณคดี วรรณคดีเปรียบเทียบ ภาษาและวรรณคดี ภาษาศาสตร์ ปรัชญา วิชาสำหรับล่ามและนักแปล ประวัติศาสตร์และเทววิทยา นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้ว Encyclopaedia Britanica ได้รวมวิชาภาษาและวรรณคดี วิจิตรศิลป์ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา และศาสนา เข้าไว้ในการศึกษาทางมนุษยศาสตร์ สภาสูงของสหรัฐ

อเมริกา ได้บัญญัติไว้ว่า การศึกษาด้านภาษาทั้งในสมัยโบราณและสมัยปัจจุบัน ภาษาศาสตร์ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ กฎหมาย ปรัชญา โบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะ การวิจารณ์ทฤษฎีและปฏิบัติการทางศิลปะ อยู่ในสาขาวิชา มนุษยศาสตร์ นอกจากนี้ยังรวมเนื้อหาบางส่วนของสังคมศาสตร์ ซึ่งว่าด้วย มนุษยศาสตร์ และวิธีการทางมนุษยศาสตร์ เข้าไว้ในการศึกษาสาขาวิชา มนุษยศาสตร์ด้วย (เอกัย ภิรมย์รัตน์ 2528:77-78)

จุดมุ่งหมายของการศึกษาวิชา มนุษยศาสตร์ ซึ่งนับว่าเป็นทิศทางการ การศึกษาในศาสตร์สาขานี้ นอกจากจะสร้างคนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์และเป็นพลเมืองดี โดยมีได้มุ่งฝึกคนเพื่อใช้แรงงานในอาชีพหนึ่งโดยเฉพาะแล้วยังมีจุดมุ่งหมายอื่นๆ ที่สำคัญพอสรุปได้ดังต่อไปนี้ (วิทย์ วิศทเวทย์ 2528:35-38)

1. มนุษยศาสตร์ฝึกให้มองรอบด้าน เพราะสิ่งทั้งหลายมีทั้งบวกและลบพยายามให้มองเห็นว่าปัญหาทุก ๆ ปัญหาจะไม่เป็นปัญหาใดๆ การฝึกฝนในแง่นี้ อาจจะมีส่วนช่วยทำให้เกิดคุณลักษณะในการมองรอบด้าน
2. ฝึกให้มีจินตนาการ แสวงหาความเป็นไปได้และฝึกสร้างรูปแบบจำลองของชีวิตและสังคม ซึ่งการเสนอปัญหามักจะมีข้อคิดในใจว่าอะไรดีกว่าอะไร ดังนั้นผู้ที่ศึกษาวิชา มนุษยศาสตร์น่าจะได้รับการฝึกฝนให้มีจินตนาการสร้างรูปแบบที่เป็นความคิดหาสิ่งที่เป็นไปได้
3. ฝึกให้รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ เนื่องจากการศึกษาทางมนุษยศาสตร์ ไม่ได้ศึกษาเจาะลึกลงไปปัญหาเพียงปัญหาเดียว แต่ฝึกหัดให้มองอะไรรอบๆ ด้าน ดังนั้นจึงน่าจะฝึกหัดให้เป็นคนวิพากษ์วิจารณ์
4. ฝึกให้คนแสดงตัวออกให้ชัดเจน เช่น เรื่องของภาษา เมื่อเรามีความรู้สึกอะไรบางอย่างเราก็แสดงความรู้สึกนั้นออกมา เช่น จากการเห็น ได้ยินหรือจากการเกิดจินตนาการอะไรบางอย่าง เนื่องจากวิชา มนุษยศาสตร์ได้ฝึกหัด ได้แสดงตัวเอง ออกมาได้อย่างแม่นยำตรงกับความรู้สึกและประสบการณ์ของตน

5. ฝึกให้คนรู้จักตนเอง ฝึกกระแสภายนอกได้ และชื่นชมกับการแสดงออกมามากกว่าการรับเข้า กล่าวคือ วิชามนุษยศาสตร์สอนให้คนเป็นปัจเจกชน (Individual) ดังนั้นการได้แสดงตัวออกก็คือการที่ได้ทำตนเองให้ปรากฏออกไปมากกว่าการรับอะไรจากภายนอกทำให้เห็นค่าของความรู้สึกของมนุษย์ และชื่นชมกับสิ่งต่างๆ ได้ง่ายขึ้น

6. ช่วยให้การรักษา สร้างสรรค์มนุษย์สืบทอดและปรับปรุงงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ให้สืบต่อไป กล่าวคือ การได้สัมผัสในงานสร้างสรรค์เหล่านี้ทำให้เกิดบุคลิกภาพอีกอย่างหนึ่ง และช่วยขัดเกลาจิตใจได้บ้างตามสมควร ถ้ามีการศึกษาอย่างถูกวิธี

สรุป มนุษยศาสตร์เป็นสาขาวิชาหนึ่งที่เปิดสอนระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาถึงสิ่งที่มนุษย์คิด ทำ ใฝ่ฝัน จินตนาการ และรู้สึก มุ่งให้คนเป็นคนดี มีคุณค่าและความหมาย มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความสามารถในการวิเคราะห์หาเหตุผล และรู้จักวินิจฉัยประสบการณ์ของผู้อื่นเป็น และท้ายที่สุดคือเป็นการศึกษาที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และยกระดับความสามารถทั้งทางด้านสติปัญญาและคุณธรรม

ตอนที่ 2 ความหมายและลักษณะของบัณฑิตศึกษา

"บัณฑิตศึกษา" มาจากคำว่า "Graduate" ซึ่งแปลว่า "การศึกษาที่เกิดขึ้นหลังจากคนเรียนเป็นบัณฑิตแล้ว" หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับผู้ที่เป็บัณฑิต เป็นการศึกษาที่สูงกว่าระดับปริญญาตรี และเท่าที่มีการจัดการศึกษาในประเทศไทย ขณะนี้มี 3 ระดับด้วยกันคือ (วิจิตรศรีสอ้าน 2523:77-78)

1. ระดับประกาศนียบัตรซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น ประกาศนียบัตรวิชาเฉพาะ ประกาศนียบัตรชั้นสูง หรือประกาศนียบัตรบัณฑิต โดยมีหลักสูตรวิชาเฉพาะ 1 ปี
2. ระดับปริญญาโท โดยทั่วไปมีหลักสูตรประมาณ 2 ปี

3. ระดับปริญญาเอกซึ่งในปัจจุบันแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ Doctor of Philosophy (Ph.D) กับปริญญาเอกเฉพาะสาขาวิชาชีพ เช่น Doctor of Education, Doctor of Science และ Doctor of Public Administration เป็นต้น โดยทั่วไปมีหลักสูตรประมาณ 3 ปีหลังจากปริญญาโท

ปัจจุบันในต่างประเทศ มีการจัดการศึกษาเพิ่มขึ้นในระดับหลังปริญญาโทแต่ไม่ถึงขั้นปริญญาเอกเรียกว่า Specialist Certificate หรือ Graduate Diploma หรือ Professional Diploma เป็นการศึกษาถึงทางระหว่างปริญญาโทกับปริญญาเอก หลักสูตรมี 2 ลักษณะ คือ

1. เมื่อเรียนจบแล้วไม่สามารถเรียนต่อในระดับปริญญาเอกได้ หรือ
2. เมื่อเรียนจบแล้วสามารถเรียนต่อในระดับปริญญาเอกได้ เช่น Teacher's College ที่ Columbia คนที่จบ Preliminary Examination แต่อยู่ระหว่างการทำ Project หรือวิทยานิพนธ์ ก็จะได้รับ Professional Diploma ไปก่อนเพื่อไปประกอบอาชีพ นอกจากนั้นบางแห่งได้จัดการศึกษาในระดับปริญญาเอก ซึ่งเรียกว่า "โปรแกรมระดับหลังปริญญาเอก" (Post Doctoral Program)

จากคำจำกัดความของคำว่า "บัณฑิตศึกษา" และการจัดการศึกษาในระดับต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2526:117-119) ได้กล่าวถึงการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาว่าโดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 2 สายใหญ่ คือ

1. สายวิชาการ (Academic) มีเป้าหมายในการผลิตบุคลากรหลักคือผลิตผู้สอนในมหาวิทยาลัย (College Teacher) และผลิตนักวิจัยหรือนักวิชาการ (Researcher of Scholar) ดังนั้นโปรแกรมในสายนี้จึงเน้นหนักทางด้านการศึกษาวิจัยเป็นสำคัญ หรือการวิจัยผสมกับการเรียนรายวิชา ทั้งนี้เพื่อเป็นการบุกเบิกแสวงหาความรู้ใหม่ และสร้างความก้าวหน้าทางการศึกษา การด้านต่าง ๆ ปริญญาที่ได้รับโดยเฉพาะปริญญาเอก คือ Doctor of Philosophy (Ph.D.) เป็นต้น

2. สายวิชาชีพ (Professional) มีเป้าหมายในการผลิตผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการเฉพาะเรื่อง (Specialist) โปรแกรมในสายนี้จะเน้นหนักทางด้านการศึกษาฝึกฝนหาความชำนาญเฉพาะสาขา ไม่เน้นการวิจัย

เหมือนสายวิชาการ ปริญญาที่ได้รับมักจะเป็น Professional Degree เช่น ปริญญา Ed.D. ของทางการศึกษา เป็นต้น

เมื่อพิจารณาจากลักษณะการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาแล้ว จะพบว่าขอบเขตของบัณฑิตศึกษานั้นมีลักษณะเฉพาะและจุดเน้นที่ต่างกัน ทั้งในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก แต่ขณะเดียวกันบัณฑิตศึกษาในทุกระดับก็มีลักษณะทั่วไปดังที่ วิจิตร ศรีสอาน (2523:80-83) สรุปไว้ว่ามี 4 ลักษณะ คือ

1. ความรู้เชี่ยวชาญ (Specialization) มุ่งเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและมีจุดมุ่งหมายสำคัญ ที่จะเสริมสร้างความรู้ลึกซึ้งในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ

2. การวิจัย (Research) เน้นในเรื่องการวิจัยค้นคว้า (Research Oriented) เช่น ระบบบัณฑิตศึกษาของอังกฤษในปัจจุบันมีหลายสาขาวิชาที่คนจบปริญญาตรีเกียรตินิยม ถ้าจะเรียนต่อก็ทำวิจัยในเรื่องหนึ่งเรื่องใดเลย ถ้าจำเป็นต้องเรียนวิชาใดก็เป็นเพียงเพื่อเสริมความรู้ในการทำวิจัยเท่านั้นจะไม่ถือความสมบูรณ์ อยู่ที่ Course Work แต่ระบบบัณฑิตศึกษาของสหรัฐอเมริกาแตกต่างออกไป คือ ระดับปริญญาโทบางสาขาวิชาไม่ต้องทำวิทยานิพนธ์ และในระดับปริญญาเอกบางสาขาวิชา也不需要ทำการวิจัย แต่ให้ทำ Project แทน

3. การยกฐานะวิชาชีพ (Professionalization) มุ่งเน้นในเรื่องวิชาชีพโดยเฉพาะเพื่อผลิตผู้เชี่ยวชาญหรือชำนาญการในวิชาชีพใดวิชาหนึ่ง

4. ความเป็นผู้นำทางวิชาการ (Scholarship) มุ่งสร้างนักวิชาการที่มีระดับขีดความสามารถทางวิชาการสูงที่จะเป็นผู้นำทางวิชาการในสาขาของตน

สรุปโดยทั่วไปโปรแกรมของบัณฑิตศึกษาจะมีโครงสร้างในการจัดที่มาจากลักษณะความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา (Specialization) กับวิจัย (Research) และวิชาชีพ (Professionalization) เป็นฐานอยู่เสมอ

สำหรับลักษณะของบัณฑิตศึกษาในสหรัฐอเมริกา ชื่นจิต ชุ่มพรหม (2523) ได้กล่าวถึงการเปิดการศึกษาชั้นบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาว่าประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ความจำเป็นในการเปิดสอนชั้นบัณฑิตศึกษา การศึกษาชั้นบัณฑิตศึกษาถือว่าเป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัยจะต้องดำเนินการจัดโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ นักศึกษาที่มีผลการเรียนดี ได้มีโอกาสเข้าศึกษาเพื่อเตรียมตัวเป็นผู้ทรงความรู้ เป็นนักวิจัย และเป็นอาจารย์สอนในมหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยนั้นๆ จะต้องประกอบด้วยวิชาการสาขาต่างๆ ในระดับปริญญาตรีได้มีการสอนอย่างกว้างขวางและแข็งพอ มีอาจารย์ซึ่งมีวุฒิปริญญาโท ปริญญาเอก มากพอ อาจารย์เหล่านี้ ต้องมีความสามารถในการสอนและมีความกระตือรือร้นในการวิจัยค้นคว้าวิชาการใหม่ ๆ อยู่เสมอ นอกจากนั้นอุปกรณ์การเรียนการสอน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการจะต้องมีให้เพียงพอ

2. ลักษณะการจัดโปรแกรมควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยเฉพาะ หรือที่เรียกว่าบัณฑิตวิทยาลัย (Graduate School) การจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัยนี้ จะต้องพิจารณาถึงความพร้อมในด้านกำลังคนทั้งด้านบริหารและด้านวิชาการ ซึ่งส่วนใหญ่จะกระทำโดยผ่านคณะกรรมการ

3. สาขาวิชาที่เปิดสอน การจะเปิดสาขาวิชาใดบ้างในชั้นบัณฑิตศึกษาจะมี 2 ลักษณะ คือ

ระดับปริญญาโท โดยให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนขององค์การบริหารหรืออุตสาหกรรม

ระดับปริญญาเอกในสหรัฐอเมริกา ส่วนใหญ่จะเปิดสอนทางด้าน Philosophy Education และ Business Administration

4. อาจารย์ผู้สอนจะต้องมีคุณสมบัติที่ได้รับการคัดเลือกแล้วให้เป็น Graduate Staff นอกจากคุณภาพงานสอนจะดีแล้วอาจารย์ในระดับนี้ไม่ควรสอนมากชั่วโมงจนเกินไป เพราะยังมีหน้าที่ทำการวิจัยหรือควบคุมวิทยานิพนธ์ด้วย ซึ่งการควบคุมวิทยานิพนธ์ก็ไม่ควรคุมนักศึกษาหลายคนนัก เนื่องจากอาจารย์แต่ละคนจะต้องรับผิดชอบในการแนะนำเป็นการส่วนตัวให้แก่ นักศึกษา

5. ธรรมชาติของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาประกอบด้วย การเรียนวิชาในชั้น (Course Work) การสัมมนา (Seminar) การวิจัย (Research) การศึกษาด้วยตนเอง (Individual Study) และการทำวิทยานิพนธ์ (Thesis)

6. อุปกรณ์การสอน ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ พร้อมเครื่องมือ จะต้องสอดคล้องตามโปรแกรม โดยเฉพาะห้องสมุดจะต้องมีตำราเอกสาร

ทางวิชาการการที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เปิดสอนจำนวนเพียงพอ และหนังสือจะต้องมีคุณภาพดีเพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าและอ้างอิง

7. ความช่วยเหลือด้านการเงิน การศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษานับว่าเป็นการสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าในระดับปริญญาตรี ด้านของบัณฑิตวิทยาลัยที่รับผิดชอบการสอนนี้ ก็จำเป็นจะต้องได้รับงบประมาณจากมหาวิทยาลัยหรือรัฐบาล สำหรับผู้เรียนก็จะต้องมีการเงินที่พอจะเรียนจนสำเร็จ โดยมหาวิทยาลัยอาจให้ความช่วยเหลือในรูปของทุนการศึกษา อาจได้มาจากมหาวิทยาลัยหน่วยงานเอกชน มูลนิธิ หรือองค์การรัฐบาล

8. ความช่วยเหลือด้านอื่น ๆ เช่น หอพัก การบริการตรวจสอบสุขภาพให้แก่นักศึกษา

องค์ประกอบเกี่ยวกับคุณภาพบัณฑิตศึกษา

อีเวอร์เรตต์ เวลเตอร์ส (Everett Waltere 1970:2-201) ได้กล่าวถึงมาตรฐานขั้นต่ำของการศึกษาระดับปริญญาเอก (Ph.D. Programs) ซึ่งกำหนดโดยคณะกรรมการบัณฑิตวิทยาลัยของสหรัฐอเมริกา ว่ามี 4 ประการคือ

1. การบริหาร กล่าวคือ คณะกรรมการบริหารและอธิการบดีมีภาระหน้าที่ที่จะต้องให้การสนับสนุนการศึกษาระดับปริญญาเอก คณะและภาควิชาต้องให้ความสำคัญต่อการวิจัย และยอมรับในเรื่องการลดภาระงานสอนของอาจารย์ เพื่อให้มีเวลาในการให้คำปรึกษา ขณะเดียวกันสถาบันจะต้องมีการจัดองค์การที่เหมาะสมในการบริหารงานบัณฑิตศึกษารวมทั้งคณบดี เจ้าหน้าที่บริหารอื่น ๆ อาจารย์ในระดับบัณฑิตศึกษา และคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา จำเป็นต้องมีการรักษามาตรฐานของบัณฑิตศึกษาไว้ โดยการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในการวิจัย

2. อาจารย์ ควรจะต้องมีกิจกรรมด้านการวิจัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมบัณฑิตศึกษา

3. ห้องสมุด สถาบันควรมีห้องสมุดที่เหมาะสมเพื่อการวิจัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานของการศึกษาด้วยตนเอง

4. สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการ อุปกรณ์ และสถานที่ศึกษาที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

สำหรับประเทศไทย อุกัย เลหาวิเชียร (2523:698-702) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพของการศึกษาระดับปริญญาเอก ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของบัณฑิตศึกษาด้วย ดังนี้ คือ

1. อาจารย์ผู้สอน จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิ มีประสบการณ์ในการวิจัย ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการทั้งในทางทฤษฎีและแนวคิดอยู่เสมอ และจะต้องเป็นผู้ที่มีผลงานทางวิชาการ ในลักษณะที่เรียกว่า Academic Productivity โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานทางวิชาการที่สอดคล้องกับวิชาที่สอน รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความกระฉ่างในการถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนในระดับบัณฑิตศึกษาได้เป็นอย่างดี

นอกจากนั้นควรมีสัดส่วนองค์ประกอบของอาจารย์ ในสาขาวิชาที่จะเปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาดังนี้คือ ปริญญาเอก:ปริญญาโท เท่ากับ 50:50 (วิจิตร ศรีสอ้าน 2523:81)

2. ห้องสมุด ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในเรื่องการค้นคว้าวิจัยดังที่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2513:28-29) กล่าวว่า ห้องสมุดที่ดีเป็นสิ่งจำเป็นบัณฑิตวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาเน้นคุณภาพของห้องสมุดมาก เนื่องจากห้องสมุดจะเพิ่มความคิดเห็นแบบต่าง ๆ แก่นักศึกษา ฉะนั้นห้องสมุดบัณฑิตศึกษามีไข่มุ่แต่จะมีเพียง Textbook เท่านั้น แต่จะต้องรวมถึงหนังสือที่แสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะวารสารทางวิชาการที่จะทำให้ทราบถึงความก้าวหน้าทางวิชาการอยู่เสมอ นอกจากการพัฒนาห้องสมุดแล้ว ควรจะมีการส่งเสริมบรรณารักษ์ให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพด้วย ทั้งนี้เพราะอาจารย์และนิสิตนักศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือกันค้นคว้า วิจัย จากบรรณารักษ์อย่างมาก

3. นิสิตนักศึกษา ควรจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา กล่าวคือจะต้องเป็นผู้มีทัศนคติที่ใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา ช่างสังเกต วิเคราะห์หาเหตุผลอยู่เสมอ รวมทั้งจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้กว้างครอบคลุมสาระสำคัญ ในสาขาวิชาของตนอย่างเพียงพอ

4. การเรียนการสอนควรมีลักษณะเป็นการสัมมนาที่นิสิตนักศึกษามีสิทธิเต็มที่จะได้แย้งแสดงเหตุผลกับผู้สอน หน้าที่ที่สำคัญของผู้สอนมิใช่การสอนแต่เป็นการทำให้นิสิตนักศึกษารู้จักคิดตั้งคำถาม และเข้าใจว่ามีคำตอบหลายอย่าง ซึ่งนิสิตนักศึกษาจะต้องเปรียบเทียบกันระหว่างคำตอบลักษณะต่าง ๆ เนื้อหาวิชาการเป็นวิชาทฤษฎี (theory) และวิธีการวิจัย

(Research methodology) และควรเน้นถึงการศึกษาวិชาการต่าง ๆ ในลักษณะ Dynamic analysis (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2513:27-29)

5. สถานที่เรียน นอกจากห้องเรียนธรรมดาแล้ว การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาคงจะต้องมีห้องสัมมนาพิเศษกลุ่มย่อย ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการทางการวิจัย ห้องอ่านหนังสือสำหรับนิสิตนักศึกษาบัณฑิตศึกษาและห้องประชุมปรึกษาหารือ เป็นต้น (สถิตย์ นิยมญาติ 2522:250)

จากความหมายและลักษณะของบัณฑิตศึกษา จะเห็นว่าบัณฑิตศึกษาเป็นการศึกษาที่จัดสำหรับผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีมาแล้ว หรือการศึกษาที่สูงกว่าปริญญาตรี ซึ่งอาจเป็นปริญญาดุษฎีบัณฑิต ปริญญามหาบัณฑิต และประกาศนียบัตร ส่วนองค์ประกอบสำคัญของบัณฑิตศึกษา นอกจากจะมีโครงสร้างหรือระบบบริหารที่เอื้อต่อการพัฒนาบัณฑิตศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือปรัชญาของการศึกษาระดับนี้แล้ว ยังต้องมีอาจารย์ที่มีคุณวุฒิ มีประสบการณ์และมีผลงานทางวิชาการเป็นที่ยอมรับ มีนิสิตนักศึกษาที่มีคุณภาพและมีความพร้อม รู้จักวิเคราะห์หาเหตุผลอยู่เสมอ และเข้าใจวิธีการเรียนในระดับนี้เป็นอย่างดี คือ รู้จักวิธีแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีใจรักในการค้นคว้าวิจัย ในด้านการเรียนการสอน จะต้องมีการบวนการที่เอื้อต่อการนำไปสู่เป้าหมายของบัณฑิตศึกษา เช่น มีวิธีสอนแบบการสัมมนา การทำรายงานที่จะค้นคว้าอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะสร้างบรรยากาศทางวิชาการให้แก่อาจารย์และนิสิตนักศึกษา เช่น มีห้องสมุด ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการ และห้องเรียนที่เหมาะสม รวมทั้งห้องสำหรับนิสิตนักศึกษาใช้ในการประชุม สัมมนา และแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นทางวิชาการระหว่างอาจารย์กับนิสิต และระหว่างนิสิตนักศึกษาด้วยกันเอง จุดเน้นที่สำคัญของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คือ การศึกษาค้นคว้าและวิจัย หรือ ทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะต้องมีคุณค่า และมีความหมายต่อสังคมด้วย

ตอนที่ 3 บัณฑิตศึกษาศาขามนุษยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ความเป็นมา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับการสถาปนาขึ้นด้วยพระปรีชาญาณของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า และแรงศรัทธาของปวงชนชาวไทยถวายเป็นราชานุสรณ์แห่งพระปิยมหาราช ผู้ทรงปรารถนาให้ปวงชนมีโอกาสได้เล่าเรียนเสมอกัน เพื่อยังประโยชน์แก่ชาติไทยไม่มีเวลาเสื่อมสูญ

มหาวิทยาลัยแห่งนี้มีจุดมุ่งหมายที่เป็นหลักคือ การบุกเบิกแสวงหาทะนุบำรุงและถ่ายทอดความรู้กับการเสริมสร้างคุณธรรมให้บัณฑิตของมหาวิทยาลัยเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยสติปัญญา

ความรู้ที่นับว่าสำคัญยิ่งคือ ความรู้เพื่อความเจริญของบุคคลและสังคม อันได้แก่ความรู้รอบและความเชี่ยวชาญในสรรพวิทยาการที่อำนวยประโยชน์แก่การดำเนินชีวิต

ส่วนคุณธรรมของผู้เรียนผู้รู้พึงมีและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องปลูกฝังคือ ความรู้จักตนเอง ใฝ่รู้อยู่เสมอ คิดริเริ่มสร้างสรรค์ รอบคอบ ไตร่ตรองเหตุผลรับผิดชอบ เห็นการณ์ไกล มีศีลธรรมและเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

จากปณิธานของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยดังกล่าว เมื่อพิจารณาในด้านปรัชญา และวัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษา จะพบว่ามีสาระสำคัญ 3 ประการกล่าวคือ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา 2530:39-40)

1. หน้าที่ซึ่งปรากฏในอนุเจตแรก คือ เป็นการจัดการศึกษาให้ปวงชนได้มีโอกาสเล่าเรียนเสมอกัน และได้ขยายความในอนุเจตที่สองอันกล่าวถึงหน้าที่ในการบุกเบิกแสวงหา ทะนุบำรุง และถ่ายทอดความรู้และคุณธรรม

2. ความรู้ที่สำคัญ ในอนุเจตที่สาม กล่าวถึงความรู้ที่สถาบันแห่งนี้จัดให้บัณฑิตเพื่อความรู้รอบและความเชี่ยวชาญในสรรพวิทยาการต่าง ๆ

3. คุณลักษณะของบัณฑิต ตามปณิธานมุ่งให้บัณฑิตเป็นผู้มีพร้อมทั้งความรู้ และคุณธรรม ตามอนุเจตที่สามและสี่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการภารกิจในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามปณิธานดังกล่าวมากกว่า 70 ปีล่วงมาแล้ว โดยเฉพาะภารกิจในการผลิตบัณฑิต ทั้งในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าระดับปริญญาตรีหรือ "บัณฑิตศึกษา" และในปัจจุบันนี้ มหาวิทยาลัยได้พิจารณาบทบาทบทบาทและหน้าที่ในภารกิจหลักนี้ เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณลักษณะตาม "ปณิธานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" ดังกล่าวข้างต้น

สำหรับการศึกษาระดับ "บัณฑิตศึกษา" จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มเปิดสอนเมื่อประมาณ 40 ปีเศษล่วงมาแล้ว โดยมีมหาบัณฑิตรุ่นแรกในปี พ.ศ. 2488 แต่การเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาในยุคนั้นไม่มีระเบียบแบบแผนที่แน่นอน ไม่มีองค์กรร่วมในการกำหนดนโยบายควบคุมมาตรฐานการศึกษาหรือวางระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ให้เป็นไปในทางเดียวกัน อีกทั้งมหาวิทยาลัยเองก็ยังไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่จะพิจารณาถึงความเหมาะสมในการขอเปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาแผนกวิชาใดมีความพร้อม ก็เสนอขออนุมัติต่อที่ประชุมคณบดี เมื่อได้รับอนุมัติแล้วก็สามารถดำเนินการได้เองโดยลำพัง (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2530:171)

ในระยะต่อมาในปี พ.ศ. 2505 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้จัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัยขึ้นอย่างเป็นทางการ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัยในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2505 มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการสอนและการวิจัยในสาขาต่าง ๆ ในระดับบัณฑิตศึกษา ตลอดจนทำหน้าที่เป็นหน่วยงานควบคุมมาตรฐานด้านวิชาการ ประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานของภาคต่าง ๆ ที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย 2529:1)

การแบ่งกลุ่มสาขาวิชาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เนื่องจากในปี พ.ศ. 2514 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดตั้งเงินทุนรัชดาภิเษกสมโภช โดยมีคณะกรรมการชุดหนึ่งดำเนินการโดยเฉพาะ คณะกรรมการชุดนี้มีลักษณะพิเศษ คือไม่มีผู้แทนจากคณะวิชา แต่มีผู้แทนจากกลุ่มวิชา 4 กลุ่ม คือ วิทยาศาสตร์ชีวภาพ วิทยาศาสตร์กายภาพ สังคมศาสตร์

และมนุษยศาสตร์ การแบ่งกลุ่มสาขาดังกล่าวนี้ จึงเป็นครั้งแรกของมหาวิทยาลัยที่พยายามจำแนกสาขาวิชาทั้ง 15 คณะ ในขณะนั้นออกเป็นกลุ่มวิชาใหญ่ๆ 4 กลุ่มวิชาดังกล่าวข้างต้น ในระยะต่อ ๆ มาหน่วยงานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งบัณฑิตวิทยาลัยก็ได้ใช้แนวเดียวกันนี้กำหนดกลุ่มสาขาวิชา โดยเฉพาะการตั้งคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย ซึ่งมีผู้แทนจากกลุ่มสาขาวิชาทั้ง 4 กลุ่ม เป็นกรรมการ (กำจัด มงคลกุล 2517:6)

ในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จำแนกกลุ่มสาขาวิชาออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ ประกอบด้วย คณะแพทยศาสตร์ คณะทันตแพทยศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ และคณะเภสัชศาสตร์
2. สาขาวิทยาศาสตร์กายภาพ ประกอบด้วย คณะวิทยาศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์
3. สาขาสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย คณะนิเทศศาสตร์ คณะครู-ศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะเศรษฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ และคณะนิติศาสตร์
4. สาขามนุษยศาสตร์ ประกอบด้วย คณะอักษรศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และคณะศิลปกรรมศาสตร์

จากการแบ่งกลุ่มสาขาดังกล่าวจะเห็นว่าสาขามนุษยศาสตร์ ประกอบด้วยคณะต่างๆ 3 คณะ แต่เฉพาะบัณฑิตศึกษาในปัจจุบันเปิดสอนเพียง 2 คณะ เท่านั้นคือ คณะอักษรศาสตร์ และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ โดยมีทั้งสิ้น 13 ภาควิชา และเมื่อพิจารณาการจำแนกสาขาวิชาและการจัดกระบวนวิชาตามหลักสากล โดย UNESCO และ ISCED (International Standard Classification of Education) (ทบวงมหาวิทยาลัย กองสถาบันอุดมศึกษาเอกชน 2529:2-4) ปรากฏว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำแนกกลุ่มสาขาวิชา โดยเฉพาะสาขามนุษยศาสตร์แตกต่างจาก UNESCO และ ISCED เช่น สาขาวิชาภูมิศาสตร์ในคณะอักษรศาสตร์ UNESCO จัดให้อยู่ในกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์

สำหรับคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ UNESCO จัดให้อยู่ในกลุ่มสาขาวิจิตรศิลป์ ส่วน ISCED จัดให้อยู่ในกลุ่มสาขาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ ในหมวดที่สอง

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าในขณะที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดให้คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ อยู่ในกลุ่มสาขามนุษยศาสตร์ แต่ทั้ง UNESCO และ ISCED จัดให้อยู่ในกลุ่มสาขาวิชาอื่น โดยเฉพาะ ISCED จัดให้อยู่ในกลุ่มสาขาวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งมีลักษณะของเนื้อหาวิชาคล้ายคลึงกัน

ประวัติของบัณฑิตศึกษาสามนุษยศาสตร์

คณะอักษรศาสตร์เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาปริญญาโทบัณฑิต เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2485 และมีผู้สำเร็จการศึกษารุ่นแรกได้รับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ในปี พ.ศ. 2487 จำนวน 2 คน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะอักษรศาสตร์ 2516:7-8) ส่วนคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาชั้นปริญญาโทบัณฑิต ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2515 ในสาขาวิชาสถาปัตยกรรม ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 เปิดสอนสาขาวิชาผังเมือง และปี พ.ศ. 2520 เปิดสอนสาขาวิชาเคหการ ตามลำดับ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ 2524:4)

ข้อสังเกตเกี่ยวกับประวัติของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คือ ก่อนปี พ.ศ. 2477 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มีฐานะเป็นแผนกหนึ่งในคณะวิศวกรรมศาสตร์ หลังจากนั้นจึงแยกออกมาเป็นแผนกอิสระ ดำเนินการต่างหากและปี พ.ศ. 2482 (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ 2524:1-3)

2. สภาพปัจจุบัน

2.1 การบริหารและงบประมาณ

ระบบการบริหารและงบประมาณของบัณฑิตศึกษาสามนุษยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปัจจุบันดำเนินการโดยบัณฑิตวิทยาลัย ซึ่งเป็นหน่วยกลางในการบริหารของทุกสาขาวิชา และบัณฑิตวิทยาลัยก็มีระบบการบริหารและดำเนินการ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2522 และประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่อง การจัดคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย คณะกรรมการบริหารบัณฑิตวิทยาลัย คณะกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ และคณะกรรมการบัณฑิตศึกษาสหสาขาวิชาในบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2522

ดังมีรายละเอียดดังนี้ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย 2529:1-10)

1. คณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย ประกอบด้วยคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย เป็นประธาน รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย รองอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 1 คน คณบดีของคณะที่เปิดสอนในบัณฑิตวิทยาลัย และคณาจารย์บัณฑิตศึกษาในกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์กายภาพ วิทยาศาสตร์ชีวภาพ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ซึ่งหัวหน้าภาคในแต่ละกลุ่มสาขาวิชาเลือกตั้งกลุ่มสาขาวิชาละ 4 คน เป็นกรรมการ มีรองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยคนหนึ่ง ซึ่งคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยแต่งตั้ง เป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการดังกล่าว มีอำนาจหน้าที่วางนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของบัณฑิตวิทยาลัย วางระเบียบ และออกข้อบังคับฉบับมติโครงการจ่ายเงินประจำปีจากเงินทุนบัณฑิตวิทยาลัย และควบคุมดูแลมาตรฐานการศึกษาระดับต่าง ๆ ในบัณฑิตวิทยาลัยให้สอดคล้องกับระเบียบการศึกษาที่สภามหาวิทยาลัยกำหนด

2. คณะกรรมการบริหารบัณฑิตวิทยาลัย ประกอบด้วยคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย เป็นประธาน คณบดีของคณะที่เปิดสอนในบัณฑิตวิทยาลัย ซึ่งคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัยเลือกตั้ง จำนวน 3 คน และคณาจารย์บัณฑิตศึกษา ซึ่งคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย เลือกตั้งจากกลุ่มสาขาวิชา กลุ่มละ 1 คนเป็นกรรมการ และรองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยคนหนึ่ง ซึ่งคณบดีแต่งตั้งเป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการบริหารบัณฑิตวิทยาลัย มีหน้าที่วางระเบียบและข้อบังคับของบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อนำเสนอคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย พิจารณาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาและจัดทำโครงการใช้จ่ายเงินประจำปีจากเงินทุนบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อเสนอคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย และมีหน้าที่เสนอรายชื่อบัณฑิตวิทยาลัยที่สอบไล่ได้ตามหลักสูตรในบัณฑิตวิทยาลัย ต่อสภามหาวิทยาลัย ตลอดจนจัดดำเนินการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของบัณฑิตวิทยาลัย รวมทั้งปรึกษาและให้ความเห็นแก่คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยในกิจการของบัณฑิตวิทยาลัย

3. คณะกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ คือ คณะกรรมการที่ประจำอยู่ในคณะต่างๆ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษา ประกอบด้วยคณบดีของคณะนั้น ๆ เป็นประธาน หัวหน้าภาควิชาที่เปิด

สอนระดับบัณฑิตศึกษา คณาจารย์บัณฑิตศึกษา ซึ่งคณบดีแต่งตั้งจำนวนกึ่งหนึ่งของหัวหน้าภาควิชาเป็นกรรมการ และอาจารย์บัณฑิตศึกษาคนหนึ่ง ซึ่งคณบดีแต่งตั้งเป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการดังกล่าว มีหน้าที่พิจารณาและเสนอรายชื่ออาจารย์ประจำที่สอนอยู่ในระดับบัณฑิตศึกษา และมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนด เพื่อให้บัณฑิตวิทยาลัยแต่งตั้งเป็นคณาจารย์บัณฑิตศึกษา นอกจากนี้ยังมีหน้าที่พิจารณาหลักสูตร แก้ไขปรับปรุงหลักสูตร ให้ความเห็นชอบโครงร่างและหัวข้อวิทยานิพนธ์ของนิสิต เพื่อเสนอบัณฑิตวิทยาลัย ประสานงานด้านบริหารและวิชาการเกี่ยวกับการรับสมัครนิสิต การสอน การวิจัย การจัดทำตารางสอน การจัดทำตารางสอบ การพิจารณาผลสอบประจำภาคการศึกษา การประเมินผลการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา รวมทั้งการจัดทำโครงการใช้จ่ายเงินประจำปีสำหรับบัณฑิตศึกษาของคณะจากเงินงบประมาณแผ่นดินและเงินทุนบัณฑิตวิทยาลัย

4. คณะกรรมการบัณฑิตศึกษาสหสาขาวิชาประกอบด้วยคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย เป็นประธาน คณบดีคณะที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาที่เกี่ยวข้อง ผู้อำนวยการสถาบันที่เกี่ยวข้อง หัวหน้าภาควิชาในสาขาวิชาที่ประมวลเข้าด้วยกันเป็นหลักสูตรสหสาขาวิชา คณาจารย์บัณฑิตศึกษาในสาขาวิชาที่ประมวลเข้าด้วยกันเป็นหลักสูตร ซึ่งคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยแต่งตั้ง จำนวนกึ่งของหัวหน้าภาควิชาที่ประมวลเข้าด้วยกันเป็นหลักสูตร เป็นกรรมการ และอาจารย์บัณฑิตศึกษาคนหนึ่ง ซึ่งคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยแต่งตั้งเป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการบัณฑิตศึกษาสหสาขาวิชา มีหน้าที่พิจารณาเรื่องต่างๆ เพื่อนำเสนอบัณฑิตหรือคณะกรรมการบริหารแล้วแต่กรณี ได้แก่ พิจารณาแก้ไขหลักสูตร ให้ความเห็นชอบโครงร่าง และหัวข้อวิทยานิพนธ์ ประสานงานด้านบริหารและวิชาการเกี่ยวกับการรับสมัครนิสิตใหม่ การสอน การวิจัย การจัดทำตารางสอน การจัดทำตารางสอบ ตลอดจนจัดทำโครงการใช้จ่ายเงินประจำปีสำหรับบัณฑิตศึกษาสหสาขาวิชาจากเงินงบประมาณ และเงินทุนบัณฑิตวิทยาลัย

สำหรับการบริหารงานภายในสำนักงานบัณฑิตวิทยาลัยนั้น มีคณบดีเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบการบริหารงาน โดยมีรองคณบดีฝ่ายต่าง ๆ ทำหน้าที่ช่วยกิจการที่คณบดีมอบหมาย และมีเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัยทำหน้าที่ควบคุมดูแลรับผิดชอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่แผนกต่าง ๆ ภายในสำนักงาน

ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย โดยมีรองเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัยเป็นผู้แบ่งเบาภาระงานตามที่คณบดี รองคณบดีและเลขานุการสั่งการและมอบหมาย

ในด้านงบประมาณในการดำเนินการของบัณฑิตวิทยาลัย มีรายละเอียดกล่าวคือ บัณฑิตวิทยาลัยมีแหล่งเงินได้จาก 2 แหล่ง คือ

1. จากเงินงบประมาณแผ่นดิน เรียกว่า เงินงบประมาณแผ่นดิน
2. จากรายได้ค่าหน่วยกิตและค่าธรรมเนียมการศึกษา และรายได้จากการดำเนินงาน เรียกว่า เงินทุนคณะ

ในแต่ละปีบัณฑิตวิทยาลัยได้ใช้จ่ายเงินจากทั้ง 2 แหล่ง ในการดำเนินงานทั้งส่วนของสำนักงาน และในส่วนสนับสนุนการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา ในส่วนที่เป็นเงินงบประมาณแผ่นดินใช้จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายในส่วนของสำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย ส่วนของบัณฑิตศึกษาประจำคณะและเงินอุดหนุนการวิจัยและทุนโครงการแลกเปลี่ยน และในส่วนที่เป็นเงินทุนคณะก็นำมาใช้จ่ายในส่วนของสำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย ส่วนของบัณฑิตศึกษาประจำคณะงบลงทุน เงินจัดสรรร้อยละ 60 ร้อยละ 40 และเงินอุดหนุนสนับสนุนการเรียนการสอน

2.2 การเรียนการสอน

ปัจจุบันบัณฑิตวิทยาลัย เปิดสอนในระดับบัณฑิตศึกษา 4 กลุ่มสาขาวิชาคือ วิทยาศาสตร์กายภาพ วิทยาศาสตร์ชีวภาพ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สำหรับกลุ่มสาขามนุษยศาสตร์ เปิดสอน 13 สาขาวิชา ทั้งในระดับปริญญาตรี บัณฑิต ปริญญาโท บัณฑิต และประกาศนียบัตรบัณฑิต (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย: 2529)

ชั้นปริญญาตรีบัณฑิต จำนวน 1 สาขาวิชาคือ ภาษาไทย

ชั้นปริญญาโทบัณฑิต จำนวน 14 สาขาวิชา คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ วรรณคดีเปรียบเทียบ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์ ปรัชญา บาลี-สันสกฤต ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษาศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ เคหการ การวางผังเมือง และการวางแผนภาค

ชั้นประกาศนียบัตรบัณฑิต จำนวน 1 สาขาวิชา คือ แปลภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

สาขาวิชาที่เปิดสอนในสาขามนุษยศาสตร์ดังกล่าวนี้ มีการเรียนการสอนอยู่ในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ 3 ภาควิชา และคณะอักษรศาสตร์ 10 ภาควิชา

2.3 การวิจัย

ภารกิจของบัณฑิตวิทยาลัยนอกเหนือจากการผลิตนักวิชาการ นักบริหาร และนักวิจัยแล้วยังได้สนับสนุนให้อาจารย์และนิสิตบัณฑิตศึกษา ค้นคว้าวิจัยในสิ่งที่จะอำนวยประโยชน์ต่อส่วนรวมและประเทศชาติ ทั้งนี้ภายใต้ปณิธานของมหาวิทยาลัย คือ การบุกเบิก แสวงหา ทะนุบำรุง พัฒนา และถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนเสริมสร้างคุณภาพของนิสิตให้เพียบพร้อมด้วยสติปัญญา

ปัจจุบันผลงานวิจัยของอาจารย์และวิทยานิพนธ์ของนิสิต สาขามนุษยศาสตร์และสาขาอื่นๆ มีประมาณ 7,000 เรื่อง (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย 2530 : 171-173)

2.4 การบริการสังคม

การบริการสังคมเป็นภาระหน้าที่ที่แต่ละภาควิชาดำเนินการอยู่แล้ว ในรูปแบบต่าง ๆ กัน ซึ่งภาควิชาที่เปิดสอนในบัณฑิตศึกษาสาขามนุษยศาสตร์ของมหาวิทยาลัย มีส่วนสำคัญในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดอบรม สัมมนา ทางวิชาการจัดแสดงนิทรรศการ เป็นต้น นอกจากนี้บัณฑิตวิทยาลัยยังได้จัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งเผยแพร่วิชาการเป็นประจำทุกปี โดยดำเนินการจัดพิมพ์เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ แจกจ่ายไปยังหน่วยงานหรือสถาบันต่างๆ เช่น ส่งผลงานวิทยานิพนธ์มากกว่า 40,000 เล่ม ไปยัง หอสมุดแห่งชาติ สภาวิจัยแห่งชาติ ห้องสมุดของคณะต่าง ๆ และหอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ ซึ่งเป็นแหล่งความรู้ที่นิสิตนักศึกษา ตลอดจนประชาชนทั่วไปสามารถศึกษาค้นคว้าได้

นอกจากนี้บัณฑิตวิทยาลัยยังได้จัดพิมพ์จุลสาร จดหมายข่าววิทยานิพนธ์ บทคัดย่อวิทยานิพนธ์ หนังสือรวบรวมบทความจากวิทยานิพนธ์ดีเด่น ออกจำหน่ายและเผยแพร่ต่อสาธารณชน รวมทั้งการเผยแพร่ผลงานวิจัยของอาจารย์และนิสิตทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์อีกด้วย ซึ่งถือว่าเป็นบริการทางวิชาการแก่สังคมทางหนึ่งด้วย (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2530: 173-174)

3. ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการบริหาร การวิจัยและแนวทางแก้ไข

จากการสัมมนาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบัณฑิตวิทยาลัยกับมหาวิทยาลัย คณะสถาบันและคณาจารย์บัณฑิตศึกษา ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย 2529:1-35) พอสรุปสาระสำคัญของปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไข เพื่อนำไปสู่การพัฒนาบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัย ได้กล่าวคือ

3.1 ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการบริหาร พบว่าปัจจุบันโครงสร้างการบริหารงานของบัณฑิตวิทยาลัย ดำเนินการตามพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2522 ซึ่งแบ่งแยกการบริหารงานในระดับปริญญาตรีกับบัณฑิตศึกษาออกจากกัน โดยเฉพาะมาตรา 29 ระบุว่า "ในบัณฑิตวิทยาลัย ให้มีคณะกรรมการบัณฑิตวิทยาลัยคณะหนึ่ง มีอำนาจและหน้าที่บริหารงานของบัณฑิตวิทยาลัยและอาจให้มีคณะกรรมการอื่นที่จำเป็น เพื่อปฏิบัติงานต่าง ๆ ของบัณฑิตวิทยาลัยตามที่สภามหาวิทยาลัยเห็นสมควรอีกด้วย....." ซึ่งผลจาก พ.ร.บ ดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาคืออธิการบดีขาดการควบคุมโดยตรงในเรื่องการดำเนินงานและการวางนโยบายของบัณฑิตวิทยาลัย

นอกจากนี้โครงสร้างการบริหารงานในระดับคณะปรากฏว่า ฝ่ายวิชาการของคณะ ซึ่งตาม พ.ร.บ ไม่ได้เอื้อให้มีส่วนรับผิดชอบด้วยเลย และกรรมการในคณะก็แยกจากกันโดยเด็ดขาด โดยมีคณะกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะต่างหาก ทำให้ไม่เกิดการประสานงานที่ดีเท่าที่ควร จึงมีความรู้สึกว่บัณฑิตศึกษาเป็นเพียงงานฝากเท่านั้น

3.2 แนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ควรเป็นดังนี้

ในระยะสั้นอาจจะต้องสร้างความรู้สึกกับผู้เกี่ยวข้องซึ่งว่าภาระงานในหน้าที่ระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษามีได้แยกจากกัน ซึ่งอาจจะเกิดจากการสับสนเกี่ยวกับองค์การบริหารแต่ละระดับ กล่าวคือ ในระดับปริญญาตรีมี "คณะกรรมการประจำคณะ" และระดับบัณฑิตศึกษามี "คณะกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ" ซึ่งในอนาคตอาจจะรวมคณะกรรมการทั้ง 2 ชุดนี้เป็นชุดเดียวกัน ในด้านอาจารย์ผู้สอนบัณฑิตศึกษานั้นไม่ควรมีการแต่งตั้งต่างหาก เพราะทำให้เกิดความรู้สึกว่าในมหาวิทยาลัยมีอาจารย์ 2 ประเภท คือ อาจารย์สอนระดับปริญญาตรี และอาจารย์สอนระดับบัณฑิตศึกษา

ทั้งนี้เพราะ คณะหรือภาควิชาสามารถมอบงานให้แก่อาจารย์แต่ละคนได้ตามความเหมาะสมอยู่แล้ว สำหรับบัณฑิตวิทยาลัยนั้นควรมีหน้าที่ในด้านการประสานงานเท่านั้น ส่วนงานทางด้านวิชาการควรถูกให้เป็นผู้ดำเนินการ ทั้งนี้เพราะงานวิชาการของแต่ละคณะแตกต่างกันมาก

สำหรับในระยะยาวนั้น อาจจะต้องมีการแก้ไขกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ รวมทั้งทบทวนบทบาทหน้าที่ของบัณฑิตวิทยาลัยใหม่ เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาการศึกษาในระดับนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องเอื้อให้กับอธิการบดี หรือมหาวิทยาลัยเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือ หรือสนับสนุนบัณฑิตวิทยาลัยได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อสร้างความรู้สึกระหว่างการบริหารงานภายในคณะระหว่างอาจารย์ และนิสิตในระดับปริญญาตรี และบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัย

นอกจากนี้รูปแบบการบริหารงานอาจจะต้องปรับให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อช่วยให้ปัญหาดังกล่าวได้รับการแก้ไข กล่าวคือ อาจจะปรับงานของบัณฑิตศึกษาให้เป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัย โดยมีรองอธิการบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษาเป็นผู้ช่วยอธิการบดี ดำเนินงานเกี่ยวกับบัณฑิตศึกษา อธิการบดีเป็นประธานคณะกรรมการประจำ คณะบัณฑิตวิทยาลัยเป็นเพียงผู้ปฏิบัติงานทำหน้าที่เป็นเลขานุการคณะกรรมการประจำ

สำหรับการส่งเสริมการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาเพื่อก้าวไปสู่มหาวิทยาลัยวิจัยนั้น การสัมมนาครั้งนี้ได้เสนอแนวทางสรุปได้ดังนี้

- (1) อาจารย์เปิดโอกาสให้นิสิตมาช่วยงานวิจัยของอาจารย์หรือโครงการวิจัยของภาควิชา
- (2) จัดให้มีทุนผู้ช่วยสอน ผู้ช่วยวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษามากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่
- (3) ให้อาจารย์ลาพักการสอนเพื่อการวิจัย
- (4) ให้อาจารย์ส่วนหนึ่งเป็นแกนของสถาบัน รวมทั้งมีหลักสูตรสหสาขาวิชาที่ทางสถาบันสอนร่วมกับคณะ
- (5) ส่งเสริมทางด้านเทคโนโลยี และจัดให้มีการฝึกอบรมทางกระบวนการทำวิจัย

4. แผนงานและแนวทางการพัฒนาในอนาคต

บัณฑิตวิทยาลัยมีแผนงานที่จะพัฒนาการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาทั้ง 4 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์กายภาพ วิทยาศาสตร์ชีวภาพ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ในแนวทางและทิศทางหลัก ๆ ดังนี้

4.1 ในแผนพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) บัณฑิตวิทยาลัยได้วางแผนปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานบัณฑิตให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งทบทวนเป้าหมายและนโยบายในการผลิตบัณฑิต ตลอดจนปรับปรุงหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ความต้องการทางสังคม และความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ขณะเดียวกันจะหามาตรการที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดของบัณฑิตวิทยาลัยให้เกิดประโยชน์สูงสุดและส่งเสริมการประยุกต์ใช้ผลงานวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา ให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจังต่อสังคมและประเทศชาติโดยส่วนรวม ทั้งนี้ โดยมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

ทบทวนและปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานบัณฑิตศึกษา

ทบทวนและปรับปรุงกฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวกับบัณฑิตศึกษาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ส่งเสริมการวิจัยเป็นกลุ่ม เพื่อให้ได้ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ และสามารถเสาะแสวงหาทุนวิจัยได้สะดวกยิ่งขึ้น โดยเน้นทั้งการวิจัยขั้นพื้นฐานและขั้นประยุกต์

ส่งเสริมให้เปิดหลักสูตรสหสาขาเพิ่มมากขึ้น เพื่อเพิ่มคุณภาพทางวิชาการและใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด

สร้างบรรยากาศและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่มและการบริหารงานบัณฑิตศึกษา

ส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์งานบัณฑิตศึกษาและเผยแพร่ผลงานวิจัยของนิสิตบัณฑิตศึกษา เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจอันดี และการประยุกต์ใช้งานวิจัยให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2530:174)

4.2 ในส่วนของการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา กับความเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ศลักษณ์ ทรรพนันท์ กล่าวว่า

ในแผนพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะก้าวไปสู่ความเป็นเลิศทางการวิจัย โดยมีเจตนารมณ์และความต้องการที่จะนำผลงานวิจัยจากทุกคณะและสถาบันของมหาวิทยาลัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและประชาชนทั้งมวลเป็นเป้าหมายหลักของมหาวิทยาลัย โดยมีแนวทางการดำเนินการดังนี้ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายวิจัย 2529 : 3-4)

4.2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างบัณฑิตศึกษากับงานวิจัย บัณฑิตวิทยาลัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นบัณฑิตวิทยาลัยที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียอาคเนย์ โดยมีจำนวนภาควิชา จำนวนหลักสูตรที่เปิดสอน จำนวนคณาจารย์บัณฑิตศึกษา จำนวนนิสิตเป็นเครื่องพิสูจน์ ส่วนหลักสูตรบัณฑิตศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีทั้งวิชาที่ต้องศึกษาจากอาจารย์และการทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งเน้นหนักการวิจัยอย่างเป็นล่ำเป็นสันและเป็นระบบ ความสัมพันธ์ระหว่างงานวิจัยและบัณฑิตศึกษาจึงเริ่มต้นตรงจุดนี้ คือ อาจารย์มีงานสอนและงานวิจัยของตนเอง และส่วนหนึ่งอาจารย์ก็ควบคุมงานวิจัยซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ของนิสิตให้ได้มาตรฐาน

4.2.2 ปณิธานที่จะให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยวิจัย มีเงื่อนไขบางประการที่จะนำไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยที่จะนำไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยในอนาคตคือ

(1) การรวม (Incorporation) งานวิทยานิพนธ์เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยใหญ่ของอาจารย์หรือของคณะหรืออาจจะเน้น (concentrate) ไปที่โครงการวิจัยของอาจารย์ที่เป็นโครงการใหญ่ แล้วสามารถย่อยเป็นโครงการย่อย ๆ ได้ โดยมีนิสิตบัณฑิตทำโครงการย่อยๆ นั้น เป็นวิทยานิพนธ์ ถ้าทำเช่นนี้มีผลดี 2 ต่อคือ นิสิตเองมีวิทยานิพนธ์ที่มีทิศทางไม่กระจัดกระจาย เช่นที่ผ่าน ๆ มา มีอาจารย์ที่จะควบคุมวิทยานิพนธ์แม้อาจารย์จะมีงานทำอย่างมากมายแต่ไม่ต้องทำทุกอย่างด้วยตนเองตั้งแต่ต้นจนจบ

(2) ทุนส่งเสริมการวิจัย มหาวิทยาลัยควรจะต้องมีทุนส่งเสริมงานวิจัยเพิ่มขึ้นอย่างมากเพื่อช่วยให้การทำวิจัยมีความเป็นไปได้สูง เพราะงานวิจัยต้องมีค่าใช้จ่ายในด้านต่างๆ มากมาย เช่น การเก็บข้อมูลภาคสนาม การเดินทาง การทดลอง ฯลฯ

(3) ทุนผู้ช่วยสอนและทุนผู้ช่วยวิจัย มหาวิทยาลัยควรจะต้องจัดสรรทุนงบประมาณให้กับโครงการทุนผู้ช่วยสอนและทุนผู้ช่วยวิจัย อย่างเป็นทางการ เป็นเรื่องเป็นราว มีจำนวนมากพอ และคัดเลือกนิสิตที่มีคุณภาพเข้ารับทุนโดยตรง มิใช่รับ

นิสิตเข้ามาก่อนแล้วก็มาช่วงซึ่งเอาทุน ช่วยสอนที่มีอยู่จำกัดจำนวน ซึ่งนิสิตไม่ทราบอนาคตเข้ามาได้แล้วแต่จะได้ทุนหรือไม่ก็ไม่ทราบ นิสิตบางคนอาจไม่มีทุนเรียนต่อจนจบ การศึกษา ตลอดจนทุนทำวิทยานิพนธ์ การคัตนิสิตที่มีคุณภาพให้ได้รับทุนผู้ช่วยสอนและ/หรือ ผู้ช่วยวิจัย จะเน้นการดึงดูดบัณฑิตที่มีคุณภาพเข้ามาศึกษาต่อ เป็นการรักษามาตรฐานของบัณฑิตศึกษา และยังมีส่วนสนับสนุนการวิจัยของอาจารย์ไปในตัวด้วย

(4) บัณฑิตวิทยาลัยสนับสนุนเป็นพิเศษแก่โครงการวิทยานิพนธ์ ที่สอดคล้องกับโครงการหรือนโยบายวิจัยของมหาวิทยาลัย โดยฝ่ายวิจัย บัณฑิตวิทยาลัย ตลอดจนคณะต่าง ๆ ประสานสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในการกำหนดหรือรับรูทิศทางและนโยบายการวิจัยของมหาวิทยาลัย

(5) หลักสูตรการเรียนการสอนแบบ Research Oriented บางคณะบางสาขาวิชารวมทั้งสถาบันวิจัยสามารถจะจัดหลักสูตรการเรียนการสอนแบบเน้นหนักที่การศึกษาวิจัย หรือการค้นหารวบรวมข้อมูลเพื่อการแก้ปัญหาหรือการวางแผนงานโดยมีการประยุกต์ใช้ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยอย่างเต็มที่ หลักสูตรแบบนี้ยังไม่มีในประเทศไทย ขณะนี้มีแต่แบบไม่มีวิทยานิพนธ์ กับแบบมีทั้งการเรียนและการทำวิจัยคู่กันไป

(6) พัฒนาการวิจัย เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ การแก้ปัญหา และการพัฒนาประเทศโดยใช้กลไกของหน่วยปฏิบัติการวิจัย สถาบันวิจัย และคณะกรรมการปฏิบัติการกิจการวิจัย

(7) ส่งเสริมบรรยากาศและพัฒนาโครงสร้างที่สนับสนุนให้สถาบันวิจัยได้พัฒนาองค์กร ศักยภาพและความสัมพันธ์กับคณะและภาควิชา เพื่อการปฏิบัติการกิจการวิจัยที่เป็นสาขาวิชาและเพื่อแก้ปัญหา

(8) คณะและภาควิชา ตลอดจนสถาบันวิจัย สามารถที่จะกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และแผนการดำเนินงานตามสาขาวิชา ให้สอดคล้องกับแผนหลักของมหาวิทยาลัย

นอกจากมหาวิทยาลัยได้วางแนวทางในการพัฒนาให้บัณฑิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดำเนินการตามแผนพัฒนามหาวิทยาลัยในทิศทางดังกล่าวมาแล้ว ยังมีแนวคิดและข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางในการพัฒนาในด้านอื่น ๆ อีกดังต่อไปนี้

1. แนวทางการผลิตบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาตามความคิดเห็นของคณะกรรมการวิจัยสถาบัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สรุปลงได้ดังนี้ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายวางแผนและพัฒนา กองแผนงาน 2527:16-17)

1.1 การเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา

1.1.1 ในบางสาขาวิชาที่บัณฑิตมีภาวะการว่างงานสูงและมีสถาบันอื่นๆ ผลิตบัณฑิตในระดับปริญญาตรีเป็นจำนวนมาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ควรจะหันเหทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ไปใช้ในการผลิตบัณฑิตที่สูงกว่าปริญญาตรีในสาขา นั้น ๆ โดยพยายามลดการผลิตบัณฑิตในระดับปริญญาตรีลง หรือคงปริมาณไว้ให้เท่าปลายแผนฯ 5

1.1.2 มหาวิทยาลัยควรทบทวนนโยบายบัณฑิตศึกษาเกี่ยวกับการเรียนเต็มเวลา เนื่องจากปัญหาหนึ่งของบัณฑิตศึกษาในบางสาขาวิชา คือ การไม่สามารถคัดเลือกนิสิตที่มีความสามารถสูงมาเข้าเรียนได้ เพราะผู้ที่มีความสามารถสูงจะเข้าสู่ตลาดแรงงานหมดและไม่มีเวลามาเรียนเต็มที่ได้ ในขณะที่ผู้ที่ไม่มียานทำงานจะมีเวลาว่างมากสามารถจะมาเรียนเต็มเวลาได้ ซึ่งหากนโยบายบัณฑิตศึกษาเปลี่ยนไปเป็นการไม่บังคับเรียนเต็มเวลา ก็จะทำให้ได้นิสิตที่มีความสามารถและกำลังอยู่ในตลาดแรงงาน สามารถเรียนและทำงานไปด้วยในเวลาเดียวกันได้

สำหรับในเรื่องของบางหลักสูตรที่ไม่สามารถคัดเลือกผู้มีความสามารถมาเรียนได้นั้น มหาวิทยาลัยควรริบแก้ไขโดยด่วน เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา โดยมหาวิทยาลัยอาจสนับสนุนให้นิสิตเหล่านี้เข้าเรียนโดยได้รับเงินเดือนตามวุฒิ ในฐานะเป็นผู้ช่วยวิจัย ซึ่งนอกจากจะทำให้ได้เงินเดือนแล้ว ยังเป็นการฝึกประสบการณ์เชิงวิชาการให้ด้วย และทั้งนี้ก็ต้องส่งเสริมให้คณาจารย์มีโครงการวิจัยสำหรับนิสิตช่วยวิจัยได้ทำต่อเนื่องตลอดไป

1.1.3 ควรส่งเสริมการเปิดหลักสูตรระดับสูงกว่าปริญญาตรี ในบางสาขาที่มีความจำเป็นต้องพัฒนาและสร้างนักวิชาการให้มีขึ้นในประเทศไทย เช่น สาขาสถาปัตยกรรมไทย วรรณคดีไทย และประวัติศาสตร์ไทย ฯลฯ หากสาขาเหล่านั้นมีอุปสรรคในเรื่องเกณฑ์อาจารย์บัณฑิตศึกษาไม่ครบตามจำนวนที่สามารถจะเปิดสอนได้ ก็ควรที่จะได้รับการนิยามยกเว้นเป็นพิเศษบ้าง หรืออาจพิจารณาจัดหลักสูตรที่ต่างไปจากหลักสูตรที่จัดอยู่ในปัจจุบัน โดยจัดเป็นหลักสูตรเน้นการวิจัย (Research Oriented) ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้อาจารย์จำนวนมาก

1.1.4 หลักสูตรใหม่ในระดับบัณฑิตศึกษา

ก) ในกรณีที่สาขาวิชาที่เคยกำหนดไว้ในแผนฯ ที่แล้วมาคณะ ยังไม่ได้ดำเนินการให้แล้วเสร็จตามแผนฯ และไม่นำเสนอเพื่อบรรจุไว้ในแผนฯ ใหม่ให้ฝ่ายวางแผนและพัฒนาตรวจสอบหรือสอบถามสาเหตุที่ยกเลิกแผนฯ เดิมก่อน

ข) ในกรณีที่คณะขอบรรจุสาขาวิชาใหม่ไว้ในแผนฯ ใหม่ ฝ่ายวางแผนประสานงานกับบัณฑิตวิทยาลัยตรวจสอบความพร้อมพื้นฐานตามเกณฑ์ที่ควรจะเป็น เช่น จำนวนอาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาตามเกณฑ์บัณฑิตศึกษา รวมทั้งทรัพยากรอื่น ๆ ด้วย ถ้ามีความพร้อมจึงจะอนุมัติให้บรรจุไว้ในแผนฯ

ค) ในสาขาวิชาใหม่ ซึ่งเป็นที่ต้องการของสังคมและมีนโยบายสนับสนุน หากพิจารณาเห็นว่ายังไม่มีความพร้อม มหาวิทยาลัยต้องเพิ่มความสนับสนุนเพื่อให้เกิดความพร้อม

2. มหาวิทยาลัยวิจัยกับกระบวนการผลิตบัณฑิต

ตามนโยบายของแผนพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้ระบุข้อความตอนหนึ่งไว้ว่า "จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มุ่งปรับโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้เกิดลักษณะผสมผสานระหว่างมหาวิทยาลัยกับวิจัย มหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบ และมหาวิทยาลัยเพื่อชุมชนที่ตั้ง ในส่วนของมหาวิทยาลัยกับวิจัยนั้นมีเป้าหมายที่จะพัฒนาไปสู่ "มหาวิทยาลัยวิจัย" ซึ่งเป็นเป้าหมายสุดท้าย ในส่วนนี้ชมรมสวนหลวง (2530:3-5) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เสนอแนวทางในการผลิตบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในฐานะมหาวิทยาลัยวิจัยสรุปได้ดังนี้

2.1 ทั้งอาจารย์ นิสิต และบุคลากร จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถสอดคล้องกับบรรยากาศของมหาวิทยาลัย อาจารย์ส่วนใหญ่จะต้องเป็นที่รู้จักกันในฐานะนักวิชาการชั้นนำที่มีผลงานทางวิชาการระดับชาติ และระดับนานาชาติ มิใช่ผู้สอนเพียงอย่างเดียว ส่วนนิสิตนั้นนอกจากได้มาจากการคัดเลือกผู้ที่มีความถนัด มีความสามารถสูง แล้วยังต้องเลือกผู้ที่มีความคิดในการสร้างสรรค์มากกว่าผู้ที่ชอบรับความรู้จากผู้สอนเพียงอย่างเดียว

2.2 มหาวิทยาลัยจะต้องมีแหล่งสำหรับหาความรู้ในรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่แหล่งที่สะสมข้อมูลที่อาจจะเป็นห้องสมุด ไปจนถึงศูนย์สารสนเทศ ห้องปฏิบัติการที่สามารถให้โอกาสแก่นิสิตได้ใช้เอง ถึงห้องปฏิบัติการขนาดใหญ่ที่นิสิตไปหาประสบการณ์ในฐานะตัวจักรเล็ก ๆ หน่วยบริการวิเคราะห์หรือ

คำนวณที่มีความแม่นยำสูงและรวดเร็ว พร้อมทั้งบรรยากาศที่สามารถอำนวยความสะดวกหรือกระตุ้นให้มีการคิดค้นและทดลองได้ตลอดเวลา

2.3 การฝึกนิสิตให้เป็นผู้บุกเบิกแสวงหาความรู้จะต้องทำทุกระดับชั้น ทำกันตลอดเวลาทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนมิใช่จัดรายวิชาสำหรับสอนเรื่องการบุกเบิกแสวงหา แต่หาได้มีบรรยากาศเช่นนั้นในวิชาอื่นหรือขณะอยู่กับเพื่อนหรืออยู่ตามลำพัง การสอนในชั้นเรียนคงต้องทำความเข้าใจทฤษฎีแนวความคิดความเข้าใจให้ถ่องแท้ ส่วนรายละเอียดได้จัดไว้ในเอกสารและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ แล้ว เมื่อลดการสอนรายละเอียดลงแล้วทำให้อาจารย์กับนิสิตได้มีโอกาส ปรึกษาวิชันนา ในชั้นเรียนเพื่อให้เกิดความมั่นใจหรือแม้สงสัยในบางสิ่งเพิ่มขึ้น อาจารย์คงต้องใจกว้างที่จะยอมรับฟังความคิดที่ขัดแย้งกันได้ นิสิตคงต้องฝึกตัวเองให้ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาว่าความรู้ที่ตนศึกษานั้นถูกต้องตามเหตุผลและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งอาจารย์และนิสิตคงต้องท่องจำคำว่า "อนิจจัง" เพื่อจะได้ไม่เพลินยึดมั่นกับสิ่งใดที่อาจล้าสมัยไปเมื่อไรก็ได้ ทั้งอาจารย์และนิสิตย่อมต้องหาความรู้ใหม่และประสบการณ์ไปพร้อมกันตลอดเวลา โดยเฉพาะนิสิตระดับสูงกว่าปริญญาตรี ยิ่งจำเป็นมากที่สุด

2.4 การที่มีนิสิตระดับสูงกว่าปริญญาตรี เป็นส่วนสำคัญมากในการบุกเบิกแสวงหาความรู้ของมหาวิทยาลัย นิสิตจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้อาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องต้องเรียนความรู้ใหม่ ไม่ว่าจะ เป็นทางตรงหรือทางอ้อมจากการคิด ค้น วิจาร์ณ วิเคราะห์ความรู้ขณะศึกษา ซึ่งเป็นการเสริมให้อาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องในวงวิชาการ และเพิ่มความรู้ที่ทันเหตุการณ์ เพื่อการบุกเบิกต่อไปในอนาคต

2.5 การสอบวิทยานิพนธ์คือการประเมินผลว่า ผู้ทำวิทยานิพนธ์มีความสามารถเพียงพอ และต้องมีความรู้อย่างถ่องแท้ในเรื่องนั้นเป็นอย่างดี นอกจากนั้น ผู้ที่จบปริญญาเอกจะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าสามารถให้วงวิชาการเพิ่มความรู้ใหม่ขึ้นในเรื่องหนึ่งเรื่องใดอย่างชัดเจนอีกด้วย วิทยานิพนธ์ทุกฉบับต้องมีคุณค่าทางวิชาการสูง ผลงานเหล่านี้สามารถเผยแพร่ให้เป็นที่อ้างอิงของนักวิชาการอื่น ด้วยการตีพิมพ์ในเอกสารวิชาการหรือนำเสนอในที่ประชุมวิชาการระดับชาติหรือระดับนานาชาติให้ได้ทุกเรื่อง เพื่อแสดงว่ามหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้บุกเบิกแสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ วงวิชาชีพ หรือต่อความเจริญของสังคมอย่างแท้จริง

2.6 หากจะมีการเปลี่ยนแปลงในการสร้างบัณฑิต เพื่อให้สอดคล้องกับการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยในอนาคต คงต้องพิจารณากันหลายด้านประกอบกัน ทั้งในด้านวิชาการและการบริหารทางด้านวิชาการคงต้องพิจารณาเรื่อง หลักสูตร ผู้สอน ผู้เรียน อุปกรณ์และวิธีการต่างๆ ด้านบริหารคงหนีไม่พ้นการจัดสรรและใช้ทรัพยากร เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่

กำหนดให้ และการบริหารอื่น ๆ อีกมากในแต่ละเรื่องเป็นเรื่องใหญ่ และมีความสัมพันธ์กันทั้งนั้น แต่ในการพิจารณาคงมีความจำเป็นต้องหยิบยกเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นรูปธรรมขึ้นมาก่อนแล้วกำหนดแนวทางให้ชัดเจน ให้เป็นหลักเพื่อนำไปศึกษาในรายละเอียดและปฏิบัติต่อไป ส่วนเรื่องที่เป็นนามธรรมที่หาข้อยุติยากคงจะต้องศึกษากันภายหลัง

3. คุณลักษณะและคุณภาพบัณฑิตที่พึงประสงค์

3.1 ในด้านคุณลักษณะและคุณภาพของบัณฑิตนั้น สิบปนทร์ เกตุทัต (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2530:271) ได้ให้ทัศนะว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยควรจะต้องตั้งความหวังไว้โดยมุ่งให้บัณฑิตมีคุณภาพดังนี้

(1) รู้ลึกและใฝ่รู้ในสาขาวิชาการและวิชาอื่นที่ตนสนใจ รู้หลักวิชาและทฤษฎีให้ลึกพอ พร้อมทั้งสามารถประยุกต์สู่การปฏิบัติได้

(2) รู้รอบและใฝ่รู้รอบในวิทยาการพื้นฐานในมรดกทางวัฒนธรรมและวิชาการที่สะสมมาในอดีต พอที่จะโยงกับสภาพปัญหาของตนเองในปัจจุบันพอที่จะเข้าใจปัญหาและตัดสินใจวางแนวทางเลือกแก้ไขปัญหาได้พอสมควร

(3) ดำรงชีวิตโดยพยายามลดความเห็นแก่ตัวลง เห็นแก่สังคมส่วนรวมมากขึ้น มีความสำนึกในความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ กันรอบโลก

(4) ทำงานด้วยความรักในงานด้วยความวิริยะอุตสาหะ ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอด้วยความพยายามฝึกตนเอง ปรับปรุงตนเอง ทำงานโดยมองภาพรวมและภาพย่อยละเอียดลึก กล่าวเปรียบเทียบกับได้คือ ทำงานโดยมองเห็นภาพรวมเช่นนกมองเห็นภาพของป่าและขณะเดียวกันทำงานอย่างลุ่มลึก เอาสมองกายและใจ เข้าสัมผัสงาน เช่นนอนเอากายสัมผัส

ในความมุ่งหวังเช่นนี้ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและคณาจารย์จะต้องจัด
ทั้งการเรียนการสอน การวิจัยให้ลุ่มลึก อีกทั้งต้องจัดบรรยากาศภายใน
มหาวิทยาลัย ให้บุคลากรทุกระดับและประเภทได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด
และประสบการณ์จริงในรูปแบบต่าง ๆ ให้กว้างขวาง เช่น จัดชมรม จัดการ
สัมมนา ฯลฯ ต้องเปิดโอกาสให้คณาจารย์และนิสิตได้สัมผัสประสบการณ์จริง
ชีวิตจริงและการปฏิบัติงานจริงนอกมหาวิทยาลัย เพื่อโยงการปฏิบัติจริงสู่ทฤษฎี
และประยุกต์ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

มหาวิทยาลัยจะต้องคัดเลือกคณาจารย์ ศิลปิน นักวิชาการ นักคิด
นักปฏิบัติชั้นนำ จากหลายแหล่งให้กว้างขวาง

มหาวิทยาลัยจะต้องคัดเลือกนิสิตจากผู้ที่เด่นในด้านต่างๆ ทั้งด้านสติ
ปัญญาความรู้ ผู้เด่นในทางปฏิบัติธรรม ผู้เด่นในทางศิลปะ ฯลฯ ด้วยความ
มุ่งมั่นที่จะให้นิสิตได้สังสรรค์ เสวนากันเองในระหว่างผู้เด่นในด้านต่าง ๆ

ด้วยทัศนคติการจัดการศึกษาและประสบการณ์ตามแนวนี้ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย จะสามารถเสริมสร้างบัณฑิตให้มีคุณภาพและความสามารถที่จะ
เป็นผู้นำสมดังเจตนารมณ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้

นอกจากคุณลักษณะของบัณฑิตดังกล่าวนี้แล้ว วิชา วิชาวิทย์ วิชา
(จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายวิจัย 2530:127-129) ได้กล่าวถึงสภาพ
ปัจจุบันของการผลิต ในการเรียนการสอนยังเน้นเนื้อหามากกว่าวิธีการ เป็น
ความรู้ที่เป็นผลิตผลสำเร็จรูปมากกว่ากระบวนการผลิตความรู้ เน้นความเชื่อ
มากกว่าความสงสัย เน้นการใช้ทฤษฎีมากกว่าการสร้างทฤษฎี และเน้นให้นิสิต
อยู่ในกรอบเพื่อเอกภาพมากกว่าให้แสดงออกเพื่อความเปลี่ยนแปลง ดังนั้นหาก
จะส่งเสริมให้บัณฑิตเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์แล้ว วิธีการดังต่อไปนี้
น่าจะได้รับการพิจารณา กล่าวคือ

(1) อาจารย์ผู้สอนจะต้องทำใจให้ได้ว่า เนื้อหาสำคัญน้อยกว่าวิธี
การในโลก ซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความรู้หรือทฤษฎีสำเร็จรูป
อันใดอันหนึ่งใช้ได้ในทุกสถานการณ์อย่างกังวลกับเนื้อหามากเกินไป การที่
ครูจะเปลี่ยนใจเรื่องนี้มิใช่ของง่าย มหาวิทยาลัยจะต้องหาทางจูงใจให้ได้

(2) เมื่ออาจารย์สอนทฤษฎี ควรพยายามพูดถึงที่มาของทฤษฎี
ปัญหาและวิธีแก้ปัญหาว่าจะตั้งทฤษฎีนั้น ๆ อย่างไรและควรจะต้องเสนอทฤษฎี
ใหม่ในลักษณะที่ว่าเป็นสิ่งที่ผิดได้ อาจารย์ต้องฝึกให้นิสิต "จับผิด" ถ้านิสิตจับ

แล้วยังไม่เจอที่ผิดถ้าอาจารย์เห็นที่ผิดก็ไม่ควรบอกตรงๆ ควรยกตัวอย่างหรือเหตุการณ์ที่จะพานิสิทไปเห็นที่ผิดได้ด้วยตนเอง

(3) อาจารย์จะสอนตามแนวดังกล่าวมาได้ ก็ต่อเมื่อลงมือทำวิจัยในเรื่องที่ตนสอน มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมการวิจัยที่ช่วยให้อาจารย์สอนดีขึ้นให้มากกว่านี้ สอนดีในที่นี้ หมายถึง สอนให้นิสิทมีลักษณะดังกล่าวมาแล้ว มหาวิทยาลัยอาจสนับสนุนโครงการวิจัยย่อยๆ ซึ่งเชื่อว่าเมื่อวิจัยแล้วการสอนจะมีมากกว่าเอาทฤษฎีมาบอกนิสิท มหาวิทยาลัยบางแห่งกำลังทำเรื่องนี้อยู่

(4) การสอบไล่ที่ทำกันอยู่ทุกวันอยู่ทุกวันนี้ก็ควรได้รับการพิจารณานิสิทเรียนมาทั้งเทอมอ่านหนังสือและฟังครุมามากมาย แต่สอบเพียง 2 ชั่วโมงอย่างมากก็ได้แค่เขียนสิ่งที่อาจารย์พูดในชั้นส่งกลับคืนเท่านั้นเอง ย่อมไม่มีเวลาที่จะมานั่งขบปัญหาและวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่อ่านที่ฟังมาได้ ในบางวิชาการสอบน่าจะตั้งปัญหาให้คิด ให้ไปทำที่บ้านก็ได้ หรือถ้าสอบในชั้นก็ให้เปิดตำราได้จริง ๆ แล้วเมื่อออกไปทำงานก็เปิดตำราได้ทั้งนั้น การสอบที่ทำอยู่ทุกวันนี้เป็นการสอบความจำไม่เสริมสร้างลักษณะที่เราต้องการ

(5) อาจารย์ต้องทำตัวเป็น "ศาสดา" น้อยลง คือต้องไม่ทำตนเป็นผู้ประกาศวาจาสิทธิ์ ไม่ทำตัวเป็นพระเจ้าที่จะชี้ขาดว่าอะไรจริงอะไรเท็จ อะไรผิดอะไรถูก คนไทยส่วนใหญ่ถูกสอนไม่ให้ซักถามและท้าทายผู้ใหญ่อยู่แล้ว หากอาจารย์ไม่ทำเป็นถ่อมตัวลงมาบ้าง ความคิดอยากจะสงสัยและอยากจะแสดงออกย่อมเกิดได้ยาก อาจารย์ควรทำตัวให้นิสิทมีความรู้สึกว่าคุณอาจารย์รู้อะไรแต่นิสิทก็อยากจะรู้อะไรไปมากกว่านั้น

(6) สาเหตุที่นิสิทไทยไม่คิดสงสัยและไม่อยากแสดงออกนั้นส่วนหนึ่ง อาจเป็นเพราะถูกอบรมมาอย่างนั้นแต่นี้มิใช่สาเหตุทั้งหมด สาเหตุอีกอย่างคือขาดหนังสือดี ๆ อ่านทำให้ความคิดอ่านไม่ถูกกระตุ้น ผลงานระดับ "มือหนึ่ง" ซึ่งเขียนโดยเจ้าทฤษฎีที่มีความคิดแปลกใหม่นั้นมีน้อยมาก อาจเป็นเพราะคนไทยมีมือหนึ่งน้อย หรือมีมากแต่ไม่เขียนผลงานระดับนี้เป็นผลงานท้าทายความรู้เดิมเสนอของใหม่ และเต็มไปด้วยชีวิต อ่านแล้วชวนให้คล้อยตามแต่พิจารณาดี ๆ แล้วก็อาจเห็นจุดอ่อนได้ การอ่านและพิจารณาผลงานอย่างนี้ช่วยให้นิสิทเกิดความคิดสว่างและทำให้เชื่ออะไรได้ง่าย ๆ ผลงานเหล่านี้ที่เป็นภาษาไทยก็มีที่ยังไม่มี ก็น่าจะมีโครงการแปลอย่างจริงจัง ประโยชน์ของมันไม่ทันตา แต่จะค่อยซึมเข้าสู่ปัญญาของผู้เรียน

จากการสัมมนา เรื่องมนุษยศาสตร์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ ประเทศ ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะและแนวทางการผลิตบัณฑิต สาขามนุษยศาสตร์ที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับสถาบันอุดมศึกษาที่ เปิดสอนสาขามนุษยศาสตร์ไว้ดังต่อไปนี้ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะอักษร ศาสตร์: 2528)

ในด้านคุณลักษณะของบัณฑิตควรจะเป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม และมี คุณลักษณะของคึกฉิบ (educated man) กล่าวคือ มีความรู้ความสามารถใน การใช้ภาษา มีกิริยามารยาทดีมีรสนิยมดี รู้จักไตร่ตรองหาเหตุผลก่อนตัดสินใจ ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ สามารถแปลความรู้ออกมาเป็นการกระทำ มีความคิด สร้างสรรค์ รวมทั้งรู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น และรู้จักสภาพแวดล้อมที่ตนอยู่ นอกจากนี้บัณฑิตทางมนุษยศาสตร์ควรมีคุณลักษณะเฉพาะ ซึ่งอาจจะแตกต่าง จากบัณฑิตสาขาอื่นๆ ทั้งนี้จะต้องตระหนักในคุณค่าของความเป็นมนุษย์และการ อยู่ร่วมกันในลักษณะที่มีเสรีภาพเสมอภาคและภราดรภาพ มีนฤतिकกรรมที่แสดง ออกในเชิงสร้างสรรค์ต่อมนุษย์และโลก มีความรู้ในการประกอบอาชีพ และสามารถสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมและอารยธรรมของมนุษย์ อีกทั้งมีความ เป็นเลิศในทางวิชาการในศาสตร์ของตน

ในด้านแนวทางการผลิตบัณฑิต ซึ่งมีองค์ประกอบหลายอย่างนั้นควร จะมีการเรียนการสอนที่มีลักษณะการถ่ายทอดและวัดผล โดยเปิดโอกาสให้ ผู้เรียนได้ใช้ความคิดอย่างสร้างสรรค์ และผู้สอนน่าจะ ได้ดึงความเป็นมนุษย์- ศาสตร์ที่มีอยู่ในตัว เนื้อหาของวิชานั้นออกมาให้ชัดเจน พยายามให้ผู้เรียน ตระหนักถึงเนื้อหาและประโยชน์ในวิชาที่ตนกำลังศึกษาอยู่ และควรกระตุ้นให้ ผู้เรียนมีเป้าหมายในการประกอบอาชีพในอนาคต นอกจากนี้ผู้สอนยังจะต้อง ปรับปรุงทัศนคติและความเข้าใจถึงหัวใจของมนุษยศาสตร์ ตลอดจนวิธีสอนให้ เข้าถึงหัวใจนั้นมีคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความเป็นผู้สอนของตน องค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในการผลิตบัณฑิต คือ การจัดหลักสูตรซึ่งควร จะมีทั้งลักษณะที่เป็นบูรณาการและหลักสูตรที่เน้นเฉพาะสาขาวิชา อีกทั้ง ส่งเสริมการจัดกิจกรรมทั้งทางด้านวิชาการและการบริการสังคม เพื่อฝึกฝน การนำความรู้ไปใช้ในภาคปฏิบัติและการอยู่ร่วมกัน

นอกจากคุณลักษณะและแนวทางการผลิตบัณฑิตดังกล่าวแล้ว วิทยุ วิทยุเวทย์ ยังได้กล่าวถึงการเรียนการสอนสาขามนุษยศาสตร์ในการ

สัมมนาคราวเดียวกันนี้ว่า วิชามนุษยศาสตร์สอนให้คนเป็นตัวของตัวเอง ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ ควรจะตระหนักในสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ นำมาใช้ในกระบวนการศึกษาโดยสอนเขารจนให้เขาเป็นตัวของตัวเอง รู้จักคิดอ่าน วิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเสรี จะทำให้เกิดความภูมิใจว่า ไม่ต้องเหมือนคนอื่น

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบัณฑิตศึกษา พบว่า ได้มีการศึกษาวิจัยพอสมควรทั้งในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ จากในประเทศและต่างประเทศ เมื่อพิจารณางานวิจัยดังกล่าว พอสรุปได้ว่า มีการศึกษาวิจัยในด้านความคิดเห็นทั่ว ๆ ไป ปัญหา และอุปสรรค และการติดตามผลบัณฑิต ในการศึกษาาระดับบัณฑิตศึกษาศาขามนุษยศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับบัณฑิตศึกษา

ลัดดาวัลย์ ชมมณฑา (2520) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอบระดับอุดมศึกษา สาขามนุษยศาสตร์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อันได้แก่ คณะอักษรศาสตร์ และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ พบว่า ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนระดับอุดมศึกษา สาขามนุษยศาสตร์ มี 6 ตัวประกอบด้วยกัน คือ

1. อุปกรณ์การสอน ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ 6 ตัวแปร ได้แก่ การจัดนิทรรศการ การศึกษานอกสถานที่ การเล่นเกม ภาพยนตร์ สไลด์ เครื่องฉายต่าง ๆ แผนภูมิ กราฟ ของจริง หุ่นจำลอง เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ นิสิต อุปกรณ์การฟัง เทปบันทึกเสียง ห้องปฏิบัติการทางภาษา โทรทัศน์ และนิสิตจะมีโอกาสเข้าปฏิบัติการมาครั้ง

2. บุคคลลักษณะของอาจารย์ ประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ 8 ตัวแปร อันได้แก่มีความยุติธรรมมีอารมณ์มั่นคง มีความสุขุมรอบคอบ เป็นผู้ตรงต่อเวลา มีลักษณะเป็นผู้นำ มีความเชื่อมั่นในตนเอง ขวนขวายหาความรู้อยู่เสมอ และใช้จรรยาบรรณในการตัดสินใจ

3. วิธีการสอน ประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ 6 ตัวแปร อันได้แก่ การรับฟังความคิดเห็นของนิสิต การรับฟังคำตอบนิสิตเสมอ การกระตุ้นให้นิสิตแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี มีวิธีการสอนแบบต่างๆ เช่น บรรยาย อภิปราย ถกเถียง

ปัญหา การนำเข้าสู่บทเรียนและบอกวัตถุประสงค์การสอนแต่ละวิชา

4. ตำราเรียนประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ 5 ตัวแปร อันได้แก่มีตำราภาษาไทยและต่างประเทศให้ค้นคว้าเพียงพอ มีห้องสมุดที่สมบูรณ์ มีตำราภาษาไทย เขียนและแปลโดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีรายชื่อเอกสารตำราอ้างอิงให้แก่นิสิต และแจกเอกสารประกอบการสอน

5. กัศนคติของอาจารย์ต่อนิสิตประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ 7 ตัวแปร อันได้แก่อาจารย์พอใจในผลการเรียนของนิสิต อาจารย์พอใจในพฤติกรรมนิสิต คำชม คำวิจารณ์ของอาจารย์ บุคลิกภาพท่าทางของอาจารย์ที่แสดงต่อนิสิต ชอบช่วยเหลือนิสิตทั้งด้านวิชาการและกิจกรรมให้การบ้านแบบฝึกหัดและให้ความเป็นกันเองกับนิสิต

6. กัศนคติการสอน ประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ 5 ตัวแปร อันได้แก่แบ่งเวลาในแต่ละเรื่อง ได้อย่างเหมาะสม ยกตัวอย่างได้ชัดเจนตรงเนื้อเรื่อง วิชา ปรับปรุงเนื้อเรื่องวิชาให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ เตรียมการสอนทุกครึ่ง และตอบคำถามอย่างแจ่มแจ้ง

อุทุมพร ทองอุไทย (2521) ได้ศึกษาความคิดเห็นของคณาจารย์ บัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกี่ยวกับการเรียนการสอน ระดับบัณฑิตศึกษา ผู้ตอบได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนที่ปฏิบัติ อยู่เป็นจำนวนมาก ห้าอันดับแรกเรียงตามลำดับความมากน้อยคือ (1) มีความปรารถนาต่อนิสิตทั้งในและนอกห้องเรียน (2) เน้นเนื้อหาสำคัญมาสอน (3) มีความสนใจและสนุกในการสอน (4) ประเมินการเรียนของนิสิตอย่างยุติธรรม (5) บรรยายเรื่องที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าจะอยู่นอกเหนือจากเนื้อหา

นอกจากนี้คณาจารย์บัณฑิตศึกษาได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพ การเรียนการสอนตามอุดมคติเรียงตามลำดับความสำคัญคือ (1) มีความรู้ เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่ทันสมัย กว้างขวางและถูกต้อง (2) ชวนชวนหาความรู้ให้กับตนเอง (3) มีการเตรียมการสอนอย่างดี (4) กำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนได้ชัดเจน (5) สนับสนุนให้นิสิตคิดเอง

นอกจากความคิดเห็นของอาจารย์แล้ว ความคิดเห็นของนิสิต ก็เป็นสิ่งที่สำคัญควรนำมาพิจารณาในการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2522) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนิสิตบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกี่ยวกับการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา ผลการศึกษาปรากฏว่า นิสิตบัณฑิตศึกษาให้ความคิดเห็นว่า ลักษณะการสอนที่อาจารย์บัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ปฏิบัติกันมากห้าอันดับแรกเรียงตามลำดับความมากน้อยคือ

- (1) มีความปรารถนาดีต่อนิสิตทั้งในและนอกห้องเรียน
- (2) สนับสนุนให้นิสิตคิดเอง
- (3) ส่งเสริมอภิปรายอย่างเสรี
- (4) กำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนชัดเจน
- (5) นำเนื้อหาสำคัญมาสอน

สำหรับการสอนตามอุดมคตินั้นนิสิตให้ความเห็นตามอุดมคติ ห้าอันดับแรกเรียงตามลำดับความสำคัญมากขึ้น คือ (1) มีความรู้ทันสมัย กว้างขวาง ถูกต้อง (2) อธิบายความคิดนามธรรมและทฤษฎีได้แจ่มแจ้ง (3) มีการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี (4) นำเนื้อหาสำคัญมาสอน (5) ประเมินการเรียนของนิสิตอย่างยุติธรรม

ส่วนความคิดเห็นของนิสิตบัณฑิตศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนและการบริหารทางวิชาการนั้น สุนีย์ ช่างเจริญ (2527) ได้ศึกษาปัจจัยตัดสรรที่ เกี่ยวข้องกับการสอนนิสิตนักศึกษาต้องการให้อาจารย์ผู้สอนปรับปรุงตนเองและวิธีการสอนหลายประเด็นด้วยกัน จึงเห็นสมควรที่จะได้มีการประเมินผลการสอนของ อาจารย์ ศึกษาเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจของอาจารย์และควรมีการพัฒนา คณาจารย์เกี่ยวกับวิธีการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งนี้เพราะอาจารย์ส่วนใหญ่มักจะมี ความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาที่อาจารย์จบการศึกษามาหรือในสาขาที่อาจารย์ถนัด แต่มักจะไม่ถนัดในวิธีการเกี่ยวกับการสอน จะทำให้การศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาสาขา สังคมศาสตร์บรรลุผลสำเร็จมากขึ้น ส่วนด้านการบริหารทางวิชาการ จากผล การวิจัยพบว่ายังขาดหนังสือตำราวารสาร และเอกสารที่ต้องการใช้อีกมาก อัน เนื่องมาจากอุดมศึกษาของเรายังอยู่ในสังกัดของรัฐบาลซึ่งมีงบประมาณอันจำกัด

สำหรับความคิดเห็นต่อการพัฒนาตนเองของนิสิตบัณฑิตศึกษา นภาพร มิญญา (2528) ได้ศึกษาการพัฒนาตนเองของมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร ตามทัศนคติ ของตนเอง ผู้ร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา พบว่ามหาบัณฑิตมีการพัฒนาตนเองอยู่ใน ระดับมาก ได้แก่ด้านความรู้ ความสามารถทางการปฏิบัติงาน ด้านทัศนคติวิชาชีพ และมนุษยสัมพันธ์ สำหรับด้านที่มหาบัณฑิตมีการพัฒนาตนเองอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ด้านผลงานทางวิชาการ และด้านความสามารถทางการวิจัย การพัฒนาตนเอง ของนิสิตบัณฑิตศึกษาดังกล่าวส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเรียนในขณะที่ยังเป็นนิสิต ซึ่งจากการศึกษาวิจัยเพื่อสำรวจความต้องการในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ของอาจารย์และนิสิตบัณฑิตศึกษาในคณะต่างๆ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยของ อัจฉรา วงศ์โสธร (2529) ผลการสำรวจพบว่า ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างประชากรส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ภาษาอังกฤษควรเป็นวิชาเลือกมี

5 หน่วยกิต และควรเรียนในปีที่ 1 ของบัณฑิตศึกษา นอกจากนี้ส่วนใหญ่คิดว่า ควรใช้ภาษาอังกฤษเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือก และยกเว้นแต่ไม่ควรใช้แบ่งกลุ่ม ส่วนผู้สอนควรเป็นทั้งอาจารย์ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศและเนื้อหาที่สอน ควรเป็นทั้งภาษาอังกฤษทั่วไป และภาษาอังกฤษเฉพาะสาขาวิชา สำหรับความ สำคัญและวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน ทักษะต่างๆ โดยส่วนรวมแล้วเห็นว่า ทักษะอ่านสำคัญมากที่สุด ทักษะฟังและเขียนมีความสำคัญไล่เลี่ยกัน ส่วนทักษะพูด มีความสำคัญน้อยที่สุด

4.2 ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการบริหารการเรียนการสอนและนิสิตบัณฑิตศึกษา

ปัญหาและอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งของบัณฑิตศึกษาคือการออก กลางคันของนิสิต ซึ่งประมาณ ชูชีพวัฒน์ (2528) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องตัว ประกอบที่สัมพันธ์กับการออกกลางคันของนิสิตที่ถูกให้ออกเพราะศึกษาไม่สำเร็จ เมื่อครบกำหนด 5 ปี คุณลักษณะส่วนตัวของนิสิตที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนค่านิยม ของนิสิตที่มีต่อสาขาวิชาปัญหาด้านการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล ปัญหาฐานะทาง เศรษฐกิจ ปัญหาการปรับปรุงแก้ไขหัวข้อวิทยานิพนธ์ ปัญหาทางด้านภาระทางจิต ของนิสิต และความไม่มุ่งมั่นในสาขาวิชาที่เรียนส่วนตัวประกอบที่สัมพันธ์กับการ ออกกลางคันของนิสิตที่ถูกให้ออกเพราะเกรดเฉลี่ยสะสมไม่ถึงเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัย กำหนด คือค่านิยมของนิสิตต่อสาขาวิชาที่เรียน คุณลักษณะส่วนตัวของนิสิตที่เป็น อุปสรรคต่อการเรียน และปัญหาทางครอบครัว ตัวประกอบที่สัมพันธ์กับการออก กลางคันของนิสิตที่ขอลาออก คือปัญหาส่วนตัวด้านบุคลิกภาพ ความสามารถเชิงวิชา การ ฐานะทางเศรษฐกิจความต้องการของตลาดแรงงานและปัญหาครอบครัว ความมุ่งมั่นในการศึกษาในสาขาวิชาซึ่งส่วนตัวประกอบที่สัมพันธ์กับการออกกลาง คันของนิสิตที่ถูกจำหน่ายให้ออกเพราะไม่มาลงทะเบียนคือคุณลักษณะส่วนตัวของนิสิต ที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน ค่านิยมของนิสิตต่อสาขาวิชาที่เรียน

ปัญหาการออกกลางคันของนิสิตบัณฑิตศึกษาดังกล่าวทำให้เกิดการ สูญเสียเกิดขึ้นมากในการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งอาจมีผลมาจากประสิทธิภาพ การผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัย ซึ่งสมหวัง นิริยานุวัฒน์ (2529) ได้ทำการศึกษา วิจัย เรื่องประสิทธิภาพของการผลิตบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่าใน การผลิตมหาบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร้อยละ 94 ของสาขาวิชามีความ สูญเสียเกิดขึ้นเนื่องจากนิสิตใช้เวลาเรียนมากกว่าที่กำหนด ร้อยละ 81 ของ สหสาขาวิชาที่มีความสูญเสียเนื่องจากนิสิตต้องออกจากมหาวิทยาลัยกลางคัน และ

ร้อยละ 78 ของสาขาวิชาที่มีความสูญเสียเกิดขึ้นทั้ง 2 กรณี คือนิสิตใช้เวลาในการเรียนมากกว่าที่กำหนดและนิสิตต้องออกกลางคัน

นอกจากนี้ยังพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคหลายด้านเกี่ยวกับบัณฑิตศึกษา เช่นการบริหารการรับนิสิตหลักสูตรการเรียนการสอนและการทำวิทยานิพนธ์จากการศึกษาวิจัยของวรรณวิมล ทิพย์ชุ่น (2530) เรื่องพัฒนาการของบัณฑิตศึกษาในประเทศไทย พบว่า บัณฑิตศึกษาในประเทศไทยปัจจุบันโดยเฉพาะที่เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐประสบปัญหาและอุปสรรคดังนี้

1. ปัญหาด้านการบริหารงาน พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการประสานงานและการควบคุมคุณภาพของบัณฑิตศึกษา เนื่องจากบัณฑิตวิทยาลัยไม่มีฐานอำนาจของตัวเอง สภาพปัจจุบันยังขาดความร่วมมือระหว่างนักวิชาการฝ่ายธุรการ และฝ่ายบริหารของสถาบันทั้งภายในมหาวิทยาลัยและระหว่างมหาวิทยาลัยภายนอก อีกทั้งงบประมาณในการจัดการชั้นบัณฑิตศึกษาได้รับน้อยเกินไปรวมทั้งงบประมาณที่เป็นทุนอุดหนุนในการวิจัยของอาจารย์และนักศึกษา เป็นผลทำให้บัณฑิตศึกษามีอุปกรณ์การสอนการเรียน ตำราสำหรับค้นคว้าไม่เพียงพอ และการวิจัยก็ด้อยคุณภาพ

2. ปัญหาด้านการรับนักศึกษาพบว่าคุณภาพของผู้เรียนยังไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ผู้เรียนยังไม่มียุทธศาสตร์การเรียนแบบช่วยตัวเอง เนื่องจากคุ้นเคยกับระบบการเรียนจากอาจารย์โดยตรง ประกอบกับภูมิความรู้ของนิสิตบางประการ เช่น พื้นฐานภาษาต่างประเทศ การค้นคว้าวิจัยไม่เป็น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นของการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาที่ผู้เรียนจะต้องได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่ต้น ส่วนวิธีการในการคัดเลือกจะมีเกณฑ์การพิจารณาแตกต่างกันบางสาขาผู้ที่เข้าศึกษาจะต้องมีผลการเรียนชั้นปริญญาตรีตามเกณฑ์ที่ไม่ต่ำกว่าที่กำหนดจึงอาจมีปัญหาในการรับนิสิตที่สำเร็จจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ซึ่งไม่สามารถนำมาเป็นมาตรฐานเดียวกันได้ทำให้สูญเสียโอกาสในการได้คนที่มีคุณภาพเข้าศึกษา

3. ปัญหาด้านการเรียนการสอน พบว่าระบบการเรียนการสอนยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เช่นผู้สอนเน้นการสอนภาพทฤษฎีมากกว่าภาคปฏิบัติ อันเนื่องมาจากอาจารย์ขาดประสบการณ์ในการสอนระดับบัณฑิตศึกษา การขาดแคลนอาจารย์ที่มีคุณภาพ ส่วนผู้เรียนยังขาดความสามารถในการวิเคราะห์การนำไปใช้การค้นคว้าแบบช่วยเหลือตัวเอง นอกจากนี้ยังขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอน ห้องทดลอง บริการโสตทัศนศึกษาศูนย์เครื่องมืออุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนหนังสือและตำราเรียนซึ่งในปัจจุบันยังมีไม่เพียงพอ อีกทั้งขาดบรรยากาศ

ทางวิชาการ กล่าวคือ บรรยากาศไม่ส่งเสริมให้มีความตื่นตัวในทางวิชาการ เพียงพอที่จะกระตุ้นให้คนฝึกฝนในเรื่องวิชาการ

4. ปัญหาด้านการทำวิทยานิพนธ์ พบว่านิสิตจำนวนมากยังไม่มี ความพร้อมที่จะทำการวิจัย เนื่องจากพื้นฐานคุณภาพของการรับเข้าเรียนซึ่ง นิสิตยังไม่สามารถช่วยตัวเองได้มากนัก ขาดทักษะในการค้นคว้าและแก้ปัญหา ส่วนหัวข้อในการทำวิทยานิพนธ์ที่ทำมายังไม่สนองต่อความต้องการขอสังคมได้ มากนัก นิสิตอาจเลือกทำวิจัยในหัวข้อที่ไม่น่าสนใจหรือลอกเลียนแบบ ผลการ วิจัยจึงด้อยคุณภาพ เนื่องจากผู้เรียนมิได้มุ่งหวังความเป็นเลิศทางวิชาการ แต่มุ่ง ที่จะเรียนให้จบเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังขาดแคลนอาจารย์ที่ปรึกษาเนื่องจาก อาจารย์มีภารกิจด้านอื่นมากบางสาขาสัดส่วนระหว่างอาจารย์และนิสิตไม่สมดุลย์กัน

4.3 การติดตามผลผู้สำเร็จการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

จากการศึกษาวิจัยของศรีลักษณ์ สง่าเมือง (2525) เกี่ยวกับการ ติดตามผลมหาบัณฑิตสาขามนุษยศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งประกอบด้วย คณะอักษรศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผลของการศึกษาพบว่ามหาบัณฑิต สาขามนุษยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีความคิดเห็นพอสรุปได้ดังนี้

1. ด้านวิชาการมีความคิดเห็นเห็นว่า เกณฑ์การวัดและประเมินผล ผู้สอน วิธีการสอนการประเมินผล วิธีการสอนหลัก วิธีการสอนผสม อยู่ในระดับดี ส่วนด้านหลักสูตร ห้องสมุดอุปกรณ์การสอน สื่อการสอน อาคารสถานที่อยู่ในระดับ พอใช้

2. การนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการทำงานด้านการ สอนพบว่ามหาบัณฑิตสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการค้นคว้าและจัดหา ตำราเอกสารวารสารให้แก่ักเรียนนักศึกษาและครูอื่น ได้ดีขึ้นมากที่สุด ส่วนด้านที่ นำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ได้น้อยคือ การทำโครงการสอนร่วมกับสถานศึกษาอื่น

3. ด้านความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชาต่อการปฏิบัติงานของมหา บัณฑิต พบว่าในด้านวิชาการ ด้านมนุษย์สัมพันธ์ และด้านบุคลิกภาพ ผู้บังคับบัญชา ประเมินว่ามีความสามารถสูงกว่าที่มหาบัณฑิตประเมินตนเองในด้านเดียวกัน

ส่วนด้านการประกอบอาชีพของผู้สำเร็จการศึกษาเอส ซี เอเทอร์ และเอกเคอร์ท (Robert T. Alciatore & Ruth E. Eckert: 1968) ซึ่งศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบัณฑิตศึกษา เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโครงการปริญญาเอก

กับการประกอบอาชีพของนักศึกษาปริญญาเอก ของมหาวิทยาลัยมินเนโซต้า ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตร ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมมากยิ่งขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ผู้สำเร็จการศึกษาทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นิเวศน์วิทยาส่วนใหญ่ทำงานในมหาวิทยาลัย ประกอบอาชีพครู เป็นนักบริหารและวิจัยในมหาวิทยาลัย ส่วนผู้สำเร็จการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ จะทำงานด้านอุตสาหกรรมและโครงการวิจัยของรัฐบาลเป็นส่วนใหญ่

สำหรับมหาลัยที่ทำงานด้านการสอน ส่วนใหญ่ต้องการให้มีการฝึกสอนและแสดงความคิดเห็นว่าการฝึกสอนในขณะศึกษาเป็นปริญญาเอกนั้นมีความสำคัญและเป็นประโยชน์มาก นอกจากนี้ยังได้เสนอให้เพิ่มประสบการณ์ด้านการสอน การวิจัย และการสัมมนาแก่บัณฑิตให้มากขึ้นด้วย

ในการศึกษาความคิดเห็นของผู้สำเร็จการศึกษาและผู้บังคับบัญชา ในระหว่างการทำงานนั้นคออสส์ (Theodore Fodney kauss:1969) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "โครงการปริญญาโทของมหาวิทยาลัยออร์สเวส!เกิร์น" โดยการศึกษาจากผู้บังคับบัญชาและผู้สำเร็จการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้บังคับบัญชาและผู้สำเร็จการศึกษามีความเห็นร่วมกันว่ามหาวิทยาลัยควรปรับปรุงรายวิชาเกี่ยวกับวิธีสอนทางด้านวิชาการ ควรเน้นด้านปฏิบัติให้มากขึ้น
2. ผู้บังคับบัญชาส່วนมากเห็นว่า ผู้สำเร็จการศึกษาตามโครงการนี้มีคุณภาพดี
3. ผู้สำเร็จการศึกษาเห็นว่าโครงการด้านวิชาสามัญมีประโยชน์มากกว่าด้านวิชาการและผู้สำเร็จการศึกษาร้อยละ 80 ประกอบอาชีพครู สรุปแล้วโครงการนี้ควรจะดำเนินต่อไป แต่จะต้องปรับปรุงความสามารถในระดับมัธยมศึกษาให้มากกว่าเดิม

ซังตีส์ (Vincent De Sanctis:1971) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การติดตามผลคหปฏิบัติบัณฑิตทางการศึกษาจากแผนกบริหารการศึกษาและภาระแนะแนวของมหาวิทยาลัยรัทเจอร์ (Rutgers University) มลรัฐนิวเจอร์ซี (New Jersey) ตั้งแต่ปี ค.ศ.1949-1969" โดยสอบถามความคิดเห็นจากคหปฏิบัติบัณฑิตและผู้บังคับบัญชา ผลการวิจัยพบว่า ผู้บังคับบัญชามีความต้องการให้มหาวิทยาลัยสาธิตและฝึกความเป็นผู้นำรวมทั้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับเทคนิคใหม่ๆ ทางการศึกษา ส่วนคหปฏิบัติเห็นว่าควรสนับสนุนวิธีต่างๆ ที่ใช้ในการสอนระดับปริญญาเอก เช่น การสัมมนาการศึกษาปัญหาเฉพาะราย การศึกษาด้วยตนเอง และการฝึกงานและ

เห็นว่าประสบการณ์ที่ได้รับระหว่างเรียนระดับปริญญาเอกมีประโยชน์ด้านการฝึกทักษะและด้านการดำเนินชีวิต เช่น ค้นกับเครื่องมือและวิธีวิจัยขอบเขตในการบริหารงานและมีโอกาสได้ฝึกทักษะในการบริหารงานทางการศึกษาและในปีต่อมารีโนวิช (Renovich:1972) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง"การติดตามผลผู้สำเร็จปริญญาโทและเอกจากมหาวิทยาลัยควีสต์(Marquestte University) ตั้งแต่ปี ค.ศ.1960-1970 "โดยตามความคิดเห็นของผู้สำเร็จการศึกษาและผู้บังคับบัญชาผลการวิจัยพบว่า ผู้สำเร็จการศึกษาทั้งหมดได้รับการบรรจุเข้าทำงานทางด้านการศึกษาและพึงพอใจในตำแหน่งหน้าที่ของตน ส่วนผู้บังคับบัญชามีความเห็นว่างานของผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกมีคุณภาพสูงกว่าผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท

นอกจากนี้แล้วยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการทำวิทยานิพนธ์ในการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งในด้านการเรียนการสอนนั้น ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2516) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย พบว่า วิธีสอนในมหาวิทยาลัยไทยนั้น มีพัฒนาการน้อยมาก เมื่อเทียบกับสาขาวิชาเพราะวิธีการสอนนั้นเริ่มจากการสอน 4 แบบในปี พ.ศ.2464 คือ (1) วิธีสอน (2) วิธีทดลองหรือแสดงวิชา (3) วิธีการประชุมปรึกษาวิชันนาหรือการประชุมอภิปรายแบบกลุ่มย่อย และวิธีที่ (4) คือการใช้เครื่องมือต่างๆ ประกอบ ซึ่งวิธีสอนระยะหลังๆก็คงวิธีการเดิมที่เพิ่มมาใหม่ก็มักจะเป็นการสอนในระดับปริญญาโท เช่น การสัมมนา การศึกษาด้วยตนเอง การฝึกงาน เป็นต้น สำหรับด้านการวิจัยนั้นพบว่า ส่วนใหญ่เป็นการทำวิจัยเฉพาะบุคคล เพื่อประกอบวิชาชีพ เช่นวิชาชีพแพทย์ ส่วนการวิจัยในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ของนิสิตยังไม่มีคุณค่าตามความหมายของการวิจัยอย่างแท้จริง ส่วนสุธรรม อารีกุล(2523) ได้ศึกษาบทบาทของมหาวิทยาลัยที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ พบว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทด้านการวิจัยของนิสิตบัณฑิตศึกษานั้นหลักสูตรในระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งนิสิตทุกคนที่เรียน ไม่ว่าจะป็นชั้นปริญญาโท หรือปริญญาเอก จะต้องทำงานด้านการวิจัยในเรื่องต่าง ๆ อย่างน้อย 1 เรื่อง จากการสำรวจจะเห็นว่ามหาวิทยาลัยทุกแห่ง ที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษา จะบังคับให้นิสิตทำวิทยานิพนธ์ คิดเป็นจำนวนร้อยละ 90.4 ของหลักสูตร นิสิตบัณฑิตศึกษาจึงจัดว่าเป็นกำลังอันสำคัญส่วนหนึ่งของประเทศที่ช่วยให้งานวิจัยในด้านต่างๆ รุดหน้าไป โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาผู้มีประสบการณ์จัดหาปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในด้านเศรษฐกิจหรือสังคมมาให้แล้วนิสิตจัดหาทางแก้ปัญหาเหล่านั้น ในต่างประเทศได้ใช้ประโยชน์จากกำลังส่วนนี้เป็นอันมาก และจะเห็นได้ว่าผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ออกมา ในวาร

สารต่างๆ จะมีผลงานของนิสิตบัณฑิตศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ตีพิมพ์ ออกมาร่วมกับผลงานวิจัยของอาจารย์เป็นอันมาก โดยปรากฏแล้ว นิสิตเหล่านี้มัก จะได้รับการสนับสนุนทางการเงินช่วยเหลือในรูปของทุนวิจัย หรือทุนผู้ช่วยนักวิจัย ซึ่งมีลักษณะเป็นเงินเดือน และสิทธิอื่นๆ เช่นการลดค่าเล่าเรียนได้เหลือเพียง ครั้งเดียว เป็นต้น สำหรับประเทศไทยนั้น การสนับสนุนด้านนี้ยังมีน้อยอยู่มาก

ดังนั้น นิสิตบัณฑิตวิทยาลัยนับว่าเป็นกำลังสมองที่สำคัญของชาติและ สามารถทำประโยชน์โดยเฉพาะงานด้านวิจัยในสาขาต่างๆ ให้ได้อย่างมากมาย จึงควรจะได้รับความสะดวกเป็นพิเศษ และจัดสรรงบประมาณโดยเฉพาะเพื่อที่ มหาวิทยาลัยจะได้ใช้ประโยชน์ของมันสมองกลุ่มนี้ได้เต็มที่ และจะได้ผลงานวิจัย อันคุ้มค่าที่จะให้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศต่อไป

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบัณฑิตศึกษาดังกล่าวพอสรุปสาระสำคัญ หลักๆ ได้ดังนี้

1. ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับบัณฑิตศึกษา พบว่าองค์ประกอบ สำคัญที่มีผลต่อการศึกษาในระดับนี้ได้แก่ อาจารย์ นิสิต การเรียนการสอน อุปกรณ์ การสอน ตำราเรียน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับการเรียนการสอน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญ พบว่าความคิดเห็นในส่วนนี้อาจารย์ควรจะเป็นผู้มีความ รู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่ทันสมัย กว้างขวางและถูกต้อง รู้จักชวนขยายหาความรู้ให้ แก่ตนเอง เตรียมการสอนมีจุดมุ่งหมายในการสอน สนับสนุนให้นิสิตคิดเป็น และมี วิธีอธิบายความคิดนามธรรม และทฤษฎีได้อย่างแจ่มแจ้ง นอกจากนี้ในด้าน การเรียนการสอนอาจารย์ควรจะได้ปรับปรุงตนเอง และพัฒนาการสอนอยู่เสมอ สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของภาษาอังกฤษในการศึกษาระดับบัณฑิต ศึกษาพบว่าส่วนใหญ่เห็นว่าภาษาอังกฤษควรจะเป็นวิชาเลือกและควรเรียนในปีที่ 1 ของบัณฑิตศึกษา ส่วนผู้สำเร็จการศึกษาไปแล้วได้รับการประเมินว่าการพัฒนา ตนเองอยู่ในระดับมากในด้านความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน ส่วนด้าน ผลงานทางวิชาการและการวิจัยมีพัฒนาการค่อนข้างน้อย

2. ด้านปัญหาและอุปสรรคในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนิสิตพบว่าปัญหา การออกกลางคันของนิสิตบัณฑิตศึกษามีหลายกรณีเช่น เรียนไม่สำเร็จเมื่อครบ 5 ปี เกรดเฉลี่ยไม่ถึงเกณฑ์ขอลาออกเองและถูกจำหน่ายชื่อ ซึ่งตัวประกอบมีความสัมพันธ์ กับสาเหตุดังกล่าวเช่น คุณลักษณะส่วนตัวของนิสิตที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนค่านิยม ที่มีต่อสาขาที่เรียนความสามารถเชิงวิชาการ ปัญหาทางเศรษฐกิจการมีงานทำ และปัญหาครอบครัว เป็นต้น ส่วนการศึกษาประสิทธิภาพของการผลิตบัณฑิตนั้นพบว่า ส่วนมากมีการสูญเสียเนื่องจากนิสิตใช้เวลาเรียนมากกว่าที่กำหนดและการออก กลางคันของนิสิต

สำหรับปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ พบว่าด้านการบริหารมีปัญหาเกี่ยวกับการประสานงานการควบคุมคุณภาพของบัณฑิตศึกษา งบประมาณไม่พอการรับนิสิตเข้าศึกษามีปัญหาด้านคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำกว่าที่กำหนดไว้ หลักสูตรไม่สอดคล้องกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของประเทศระบบการเรียนยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอน เครื่องมือและอุปกรณ์ขาดบรรยากาศทางวิชาการ

ปัญหาในการทำวิทยานิพนธ์พบว่านิสิตยังไม่พร้อมที่จะทำวิจัยขาดแคลนอาจารย์ที่ปรึกษาหัวข้อวิทยานิพนธ์สนองความต้องการของสังคมน้อย ห้องสมุดไม่เอื้ออำนวยในการศึกษาค้นคว้าเท่าที่ควร

3. ด้านการติดตามผลผู้สำเร็จการศึกษา พบว่าตามความคิดเห็นของบัณฑิตเห็นว่า สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการค้นคว้าและจัดทำตำรา เอกสาร วารสารให้แก่ักเรียนนักศึกษาและครูอื่นได้ดียิ่งขึ้นมากที่สุด ด้านวิชาการมีความเห็นว่าการวัดและประเมินผลผู้สอน วิธีการสอนและประเมินผล วิธีการสอนหลัก วิธีการสอนผสม อยู่ในเกณฑ์ระดับดี นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สำเร็จการศึกษา ทางสาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพครูและนักบริหาร นักวิจัยในมหาวิทยาลัยส่วนความคิดเห็นของผู้สำเร็จการศึกษาด้านอื่นๆ คือควรปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเน้นการสอนแบบสัมมนาศึกษาด้วยตนเองและการฝึกงาน

สำหรับผู้บังคับบัญชาที่มีความเห็นว่าคุณสำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถทางวิชาการมีมนุษยสัมพันธ์และมีคุณภาพดีส่วนด้านการเรียนการสอนเห็นว่าควรปรับปรุงการสอนโดยเน้นภาคปฏิบัติให้มากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบระหว่างผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท และปริญญาเอกปรากฏว่าปริญญาเอกมีผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพสูงกว่า

ในส่วนที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการวิจัย พบว่าการเรียนการสอนยังไม่พัฒนาเท่าที่ควรส่วนผลงานวิจัยยังมีคุณภาพน้อยไป และยังไม่สนองความต้องการของสังคม ซึ่งปัจจัยหนึ่งที่ไม่เอื้ออำนวยคือ งบประมาณหรือทุนในการทำวิจัยที่มีจำกัด เมื่อคิดโดยภาพรวมแล้วนับว่ายังให้การสนับสนุนน้อยอยู่มาก

ตอนที่ 5 เทคนิคเดลฟาย (Delphi Techniques)

คำว่า "เดลฟาย" (Delphi) เป็นชื่อวิหารศักดิ์สิทธิ์สมัยกรีกโบราณ ซึ่งประชาชนนิยมไปขอคำทำนายอนาคตหรือเหตุการณ์สำคัญ การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย จึงเป็นเทคนิคการทำนายเหตุการณ์หรือความเป็นไปได้ในอนาคต โดยอาศัยฉันทามติ หรือ Consensus ของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปอันน่าเชื่อถือในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไม่ว่าจะเป็นข้อสรุปที่เป็นแนวคิดหรือเป็นการทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นหรือความเป็นไปในอนาคต ข้อสรุปจากฉันทามติของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จะสามารถนำไปประกอบการตัดสินใจด้านต่างๆ ได้ทั้งในเชิงวิชาการ และการบริหาร (ชนิตา รัชกุลผลเมือง 2528:90)

เทคนิคเดลฟายได้เริ่มขึ้นโดยการค้นพบของกองทัพอากาศอเมริกันในปี พ.ศ. 2495 ที่ใช้ในการศึกษาและงานวิจัยสิ่งต่างๆ โดยการถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญสาขาที่ต้องการวิจัย แต่ได้มีการเปิดเผยเทคนิคนี้เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2505 โดยนักวิจัยของบริษัทแรนด์ (Rand Corporation) 2 คน คือ โอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และ นอร์แมน ดาลกี (Norman Dalkey) พัฒนาเทคนิคเดลฟายขึ้นมาใช้ และได้เขียนบทความเรื่อง An Experimental Application of the Delphi Method to the Use of Export ลงในวารสาร Management Science ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 เดือนเมษายน พ.ศ. 2506 อันเป็นการกระจายเรื่องราวเกี่ยวกับเทคนิคเดลฟายออกไปอย่างกว้างขวาง และได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ. 2515 ได้มีการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟายประมาณ 1,000 เรื่อง

เทคนิคเดลฟายจึงหมายถึงวิธีการระดมความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่มเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไข ตลอดจนหาความเชื่อมั่นในการทำนายเกี่ยวกับอนาคต (เกษม บุญอ่อน 2522:26-28)

คุณลักษณะของเทคนิคเดลฟาย

เทคนิคเดลฟายเป็นวิธีวิจัยที่มีคุณลักษณะดังนี้ (ประยูรย์ ศรีประสาธน์ 2523:51)

1. เป็นการเสาะหาความคิดเห็นของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ไม่มีความคิดเห็นของคนอื่นมากระทบต่อการพิจารณาตัดสินใจ สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมการวิจัย ต้องตอบแบบสอบถามตามที่กำหนดให้ครบทุกขั้นตอน โดยตอบแบบถามรอบที่ 1 ซึ่งมักจะเป็นแบบถามปลายเปิดในรอบที่ 2 จะเป็นแบบถามในลักษณะมาตราประมาณค่า อาจจะเป็น 1-5, 1-6, หรือ 1-7 สเกล

3. การตอบแบบถามผู้ทรงคุณวุฒิมีโอกาที่จะถกเถียงอย่างละเอียดรอบคอบ และเพื่อให้คำตอบที่ได้รับมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันยิ่งขึ้น ผู้วิจัยแสดงความคิดเห็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นสอดคล้องกันนี้ในรูปสถิติในแบบถามรอบที่ 2 และผู้วิจัยจะจัดส่งแบบถามรอบที่ 3 ให้ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคนทราบเพื่อจะได้พิจารณาว่าจะคงคำตอบเดิม หรือจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงคำตอบเดิมประการใด ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงคำตอบเดิมนั้น ควรบอกเหตุผลให้ทราบด้วย ดังนั้นการตอบแบบถามแต่ละครั้งของผู้ทรงคุณวุฒิ แต่ละคนจะทราบว่าความคิดเห็นของเขาเป็นอย่างไร ต่างกับคนอื่นหรือไม่ อย่างไร

4. ใช้สถิติวิเคราะห์การดำเนินงานของกลุ่มทุกๆ ครั้ง สถิติที่นำมาใช้ในการพิจารณาคำตอบจากแบบถามรอบที่ 2 และที่ 3 คือสถิติเกี่ยวกับการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลางได้แก่ฐานนิยม (Mode) มัชฌิมฐาน (Median) หรือค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อแสดงตำแหน่งของความคิดเห็น

การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ทรงคุณวุฒิที่รับเลือกให้เข้าร่วมในโครงการนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่จะศึกษาเป็นอย่างดี จึงจะทำให้ผลการวิจัยถูกต้องและเชื่อถือได้ส่วนจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิไม่ได้กำหนดแน่นอนลงไปตายตัว ซึ่งโทมัส ที แมคมิลแมน ได้เสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิที่จะใช้ในการวิจัย พบว่าเมื่อมีจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิตั้งแต่ 17 คนขึ้นไปอัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อนจะมีน้อยมาก (เกษม บุญอ่อน 2522:28)